

פּרשׂת

כּי תשׂא

עם אונקלום ורשׂי

פרשת כי תשא

יא וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה

לֵאמֹר:

וּמִלִּיל יִי עִם מֹשֶׁה לְמִימָר:

יב כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי

יִשְׂרָאֵל לְבַקְדֵיהֶם וְנָתַנּוּ אִישׁ

כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לַיהוָה בְּבָקֹד אֹתָם

וְלֹא יִהְיֶה בָּהֶם נֶגֶף בְּפֶקֶד

אֹתָם:

אֲרִי תִקְבֹּל יָת חֲשֹׁבֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

לְמַנְיָנִיהוּן וַיִּתְּנוּן גִּבֹּר פִּרְקָן נַפְשָׁה

קָדָם יִי כֹד תִּמְנֵי יִתְהוּן וְלֹא יִהְיֶה בְּהוּן

מוֹתָא כֹד תִּמְנֵי יִתְהוּן:

כִּי תִשָּׂא. לְשׁוֹן קִבְלָה כְּתִרְגוּמוֹ,

כַּשְׁתַּחֲפוּץ לְקַבֵּל סְבוּם מַנִּינָם לְדַעַת כִּמָּה

הֵם, אֵל תִּמְנָם לְגַלְגּוּלָתָהּ, אֲלֵא יִתְּנוּ כָל אֶחָד

מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל, וְתִמְנָה אֶת הַשֶּׁקָלִים וְתִדַּע

מנינם: ולא יהיה בהם נגף. שהמנין

שולט בו עין הרע, והדבר בא עליהם, כמו

שמצינו בימי דוד:

יג זֶה יִתֵּנוּ כָּל הָעָבָר עַל

הַפְּקָדִים מַחְצִית הַשָּׂקָל בַּשָּׂקָל

הַקֹּדֶשׁ עֲשָׂרִים גֵּרָה הַשָּׂקָל

מַחְצִית הַשָּׂקָל תְּרוֹמָה לַיהוָה:

דין יתנון כל דעבר על מניניא פלגות

סלעא בסלעי קודשא עסרין מעין

סִלְעָא פִּלְגוֹת סִלְעָא אֶפְרָשׁוֹתָא קָדָם

יִי:
ט:

זה יתנו. הראה לו במין מטבע של אש
ומשקלה מחצית השקל, ואמר לו בזה
יתנו: העובר על הפקודים. דרך המונין
מעבירין את הנמנין זה אחר זה, וכן כל
אשר יעבור תחת השבט, וכן תעבורנה
הצאן על ידי מונה: מחצית השקל
בשקל הקדש. במשקל השקל שקצבתי
לך לשקול בו שקלי הקדש, כגון שקלים
האמורין בפרשת ערכין ושדה אחוזה:

עשרים גרה השקל. עכשיו פירש לך
 כמה הוא: גרה. לשון מעה, וכן בשמואל
 יבא להשתחות לו לאגורת כסף וכבר
 לחם: עשרים גרה השקל. שהשקל
 השלם ד' זוזים, והזוז מתחלתו חמש
 מעות, אלא באו והוסיפו עליו שתות,
 והעלוהו לשש מעה כסף, ומחצית השקל
 הזה שאמרתי לך, יתנו תרומה לה':

יד כל העִבֹר עַל הַפְּקֻדִים מִבֶּן
 עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה יִתֵּן

תְּרוֹמַת יְהוָה:

כֹּל דֶּעֶבֶר עַל מִנִּינִיא מִבֶּר עֶסְרִין

שָׁנִין וְלֹעֵלָא יִתֵּן אֶפְרָשׁוּתָא קָדָם יי:

מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעֲלָה. לְמַדָּךְ כֹּאן.

שֶׁאִין פְּחוּת מִבֶּן עֶשְׂרִים יוֹצֵא לְצַבָּא,

וְנִמְנָה בְּכֹל אֲנָשִׁים:

טו הָעֶשְׂרִים לֹא יִרְבֶּה וְהִדֵּל לֹא

יִמְעִיט מִמַּחְצִית הַשָּׁקֶל לְתַת

אֶת תְּרוֹמַת יְהוָה לְכַפֵּר עַל

נִפְשֹׁתֵיכֶם:

דַּעֲתִיר לֹא יִסְגִּי וּדְמָסְכֵן לֹא יִזְעַר

מִפְּלָגוֹת סִלְעָא לְמַתָּן יֵת אֲפֻרְשֻׁתָּא

קָדָם יִי לְכַפָּרָא עַל נִפְשֹׁתֵיכֶן:

לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם. שְׁלֹא תִגְבּוּ עַל יְדֵי

מִנִּין. דְּבַר אַחֵר לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם, לְפִי

שְׂרָמְז לְהֵם כֹּאן ג' תְּרוּמוֹת, שְׁנִכְתַּב כֹּאן

תְּרוּמַת ה' ג' פְּעָמִים, אַחַת תְּרוּמַת אֲדָנִים,

שְׂמִנָאן כְּשֶׁהִתְחִילוּ בְּנִדְבַת הַמִּשְׁכָּן, וְנִתְּנוּ

כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵחֲצִית הַשֶּׁקֶל, וְעָלָה

למאת הכבר, שנאמר וכסף פקודי העדה
מאת כבר, ומהם נעשו האדנים שנאמר
ויהי מאת כבר הכסף וגו'. והשנית אף היא
על ידי מנין, שמנאן משהוקם המשכן,
הוא המנין האמור בתחלת חומש
הפקודים, באחד לחדש השני בשנה
השנית, ונתנו כל אחד מחצית השקל, והן
לקנות מהן קרבנות צבור של כל שנה
ושנה, והשזו בהם עניים ועשירים, ועל
אותה תרומה נאמר לכפר על נפשותיכם,
שהקרבנות לכפרה הם באים. והשלישית

היא תרומת המשכן, כמו שנאמר כל
 מרים תרומת כסף ונחשת, ולא היתה יד
 כלם שזה בה, אלא איש איש מה שנדבו
 לבו:

טז וְלַקְחֹתָ אֶת כֶּסֶף הַכֹּפָרִים
 מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתְּ אֹתוֹ
 עַל עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה
 לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזָכָרוֹן לְפָנַי
 יְהוָה לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם: (פ)

וְתִסַּב יֵת כֶּסֶף כְּפוֹרֵיָא מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 וְתִתֵּן יְתָהּ עַל פְּלִחָן מִשְׁכָּן זְמָנָא וְיֵהִי
 לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְדַכְרָנָא קָדָם יְיָ לְכַפָּרָא
 עַל נַפְשֵׁיכֻן:

ונתת אותו על עבודת אהל מועד.
 למדת, שנצטוו למנותם בתחלת נדבת
 המשכן אחר מעשה העגל, מפני שנכנס
 בהם מגפה, כמו שנאמר ויגוף ה' את העם,
 משל לצאן החביבה על בעליה שנפל בה
 דבר, ומשפסק, אמר לו לרועה בבקשה

ממך, מנה את צאני ודע כמה נותרו בהם,
להודיע שהיא חביבה עליו. ואי אפשר
לומר שהמנין הזה הוא האמור בחומש
הפקודים, שהרי נאמר בו באחד לחדש
השני, והמשכן הוקם באחד לחדש
הראשון, שנאמר ביום החדש הראשון
באחד לחדש תקים וגו', ומהמנין הזה
נעשו האדנים משקלים שלו, שנאמר ויהי
מאת ככר הכסף לצקת וגו', הא למדת,
ששתים היו, אחת בתחלת נדבתן אחר יום
הכפורים בשנה ראשונה, ואחת בשנה

שנייה באייר משהוקם המשכן. ואם
תאמר, וכי אפשר שבשניהם היו ישראל
שונים, ו' מאות אלף וג' אלפים זה' מאות
וג', שהרי בכסף פקודי העדה נאמר כן,
ובחומש הפקודים אף בו נאמר כן, ויהיו
כל הפקודים שש מאות אלף ושלשת
אלפים וחמש מאות וחמשים, והלא
בשתי שנים היו, ואי אפשר שלא היו
בשעת מנין הראשון בני י"ט שנה שלא
נמנו, ובשנייה נעשו בני כ'. תשובה לדבר,
אצל שנות האנשים בשנה אחת נמנו, אבל

למנין יציאת מצרים היו שתי שנים, לפי
שליציאת מצרים מונין מניסן, כמו
ששנינו במסכת ראש השנה, ונבנה
המשכן בראשונה והוקם בשנייה,
שנתחדשה שנה באחד בניסן, אבל שנות
האנשים מנויין למנין שנות עולם
המתחילין מתשרי, נמצאו שני המנינים
בשנה אחת, המנין הראשון היה בתשרי
לאחר יום הכפורים, שנתרצה המקום
לישראל לסלוח להם ונצטוו על המשכן,
והשני באחד באייר: על עבודת אהל

מוֹעֵד. הֵן אֲדָנִים שֶׁנַּעֲשׂוּ בּוֹ:

יִזְוֶי־בֵּר יִחְזָה אֶל מַעֲשֵׂה לְאֹמֶר:

וּמִלִּיל יִי עִם מַעֲשֵׂה לְמִימָר:

יח וְעַשִׂיתָ כִּי־זֶר נַחֲשֵׁת וְכֶנּוּ

נַחֲשֵׁת לְרַחֲצָה וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין

אֶהָל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ

שָׁמָּה מִיָּם:

וְתַעֲבֹד כִּי־זֶר דְּנַחֲשָׂא וּבְסִיסָה נַחֲשָׂא

לְקַדּוֹשׁ וְתִתֵּן יָתָהּ בֵּין מִשְׁכַּן זְמָנָא

וּבֵין מִדְבָּחָא וְתֵתֵן תִּמָּן מִיָּא:

כּיּוֹר. כּמִין דּוּד גּדוּלָה, וּלָה דּדִים
המריקים בפיהם מים: וכנו. כתרגומו
בסיסיה, מושב מתוקן לכיור: לרחצה.
מוסב על הכיור: ובין המזבח. מזבח
העולה, שכתוב בו שהוא לפני פתח משכן
אהל מועד, והיה הכיור משוך קמעה,
ועומד כנגד אויר שבין המזבח והמשכן
ואינו מפסיק כלל בנתיים, משום שנאמר
ואת מזבח העולה שם פתח משכן אהל
מועד, כלומר מזבח לפני אהל מועד, ואין

כִּי־זֶר לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד, הֵא כִּיצַד, מִשׁוֹךְ

קִמְעָא כֻלְּפֵי הַדְרוֹם, כִּךְ שְׁנוּיָה בַזְבָּחִים:

יֵט וְרַחֲצוּ אֶחְרָן וּבְנָיו מִמֶּנּוּ

אֶת יְדֵיהֶם וְאֶת רַגְלֵיהֶם:

וַיִּקְדְּשׁוּן אֶחְרָן וּבְנוֹהֵי מִנֶּה יֵט יְדֵיהֶן

וְיֵט רַגְלֵיהֶן:

אֶת יְדֵיהֶם וְאֶת רַגְלֵיהֶם. בַּבַּת אַחַת הִיָּה

מִקְדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וְכִךְ שְׁנִינּוּ בַזְבָּחִים,

כִּיצַד קְדוֹשׁ יָדַיִם וְרַגְלָיִם, מִנִּיחַ יָדוֹ

הַיְמָנִית עַל גְּבִי רַגְלוֹ הַיְמָנִית, וַיָּדוּ

השִׁמְאֵלִית עַל גְּבִי רִגְלוֹ הַשִּׁמְאֵלִית,

וּמִקְדָּשׁוֹ:

כַּבְּבָאֵם אֶל אֶהֱל מוֹעֵד יִרְחָצוּ

מַיִם וְלֹא יִמָּתוּ אוֹ בְּגָשָׁתָם

אֶל הַמִּזְבֵּחַ לְשִׁירָת לְהַקְטִיר

אִשָּׁה לִיהוָה:

בְּמִיעֲלֵהוֹן לְמִשְׁכַּן זִמְנָא יִקְדָּשׁוֹן מִיָּא

וְלֹא יָמוּתוֹן אוֹ בְּמִקְרָבֵהוֹן לְמִדְבָּחָא

לְשִׁמְשָׁא לְאַסְקָא קָרְבָּנָא קָדָם יי:

בבואם אל אהל מועד. להקטיר שחרית
 ובין הערבים קטרת, או להזות מדם פר
 כהן המשיח ושעירי עבודה אלילים: ולא
 ימותו. הא אם לא ירחצו ימותו, שבתורה
 נאמרו כללות, ומכלל לאו אתה שומע הן:
 אל המזבח. החיצון, שאין כאן ביאת
 אהל מועד אלא בחצר:

כא וְרָחֲצוּ יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא
 יָמָתוּ וְהִיתָה לָהֶם חֹק עוֹלָם לֹא
 וְלִזְרָעוֹ לְדֹרֹתָם: (פ)

וַיִּקְדְּשׁוּן יְדֵיהֶון וְרַגְלֵיהֶון וְלֹא יָמוּתוּן
 וַתְּהִי לְהֶון קָיָם עָלָם לָהּ וּלְבָנוֹהִי
 לְדַרְיֵהֶון:

וְלֹא יָמוּתוּן. לְחַיִּיב מִיתָה עַל הַמִּשְׁמֶשׁ
 בַּמִּזְבֵּחַ וְאֵינוּ רַחוּץ יָדַיִם וְרַגְלָיִם, שֶׁמִּמִּיתָה
 הָרִאשׁוֹנָה לֹא שָׁמַעְנוּ אֶלָּא עַל הַנִּכְנָס
 לְהִיכָל:

כַּב וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל מִנְּשָׁה
 לֵאמֹר:

וּמִלִּיל יִי עִם מִנְּשָׁה לְמִימָר:

כג וְאַתָּה קַח לָךְ בְּשָׂמִים רֹאשׁ

מֶרְדְּדִי דְרֹר חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְקַנְמָן

בְּשֵׁם מַחְצִיתוֹ חֲמֵשִׁים

וּמֵאֲתָיִם וְקָנָה בְּשֵׁם חֲמֵשִׁים

וּמֵאֲתָיִם:

וְאַתָּה סֵב לָךְ בּוֹסְמִין רִישָׁא מִירָא דְכִיָּא

מִתְקַל חֲמֵשׁ מֵאָה וְקַנְמָן בְּשֵׁם פְּלָגִיתָהּ

מִתְקַל מֵאֲתָן וְחֲמִשִּׁין וְקָנָה בּוֹסְמָא

מִתְקַל מֵאֲתָן וְחֲמִשִּׁין:

**בשמים ראש. חשובים: וקנמן בשם.
לפי שהקנמון קליפת עץ הוא, יש שהוא
טוב ויש בו ריח טוב וטעם, ויש שאינו
אלא כעץ, לכך הוצרך לומר קנמן בשם,
מן הטוב: מחציתו חמשים ומאתים.
מחצית הבאתו תהא חמשים ומאתים,
נמצא כלו חמש מאות, כמו שיעזר מר
דרור, אם כן למה נאמר בו חצאין, גזרת
הכתוב היא להביאו לחצאין, להרבות בו
ב' הכרעות, שאין שוקלין עין בעין, וכך
שנויה בבריתות: וקנה בושם. קנה של**

בשם, לפי שיש קנים שאינן של בשם,
 הוצרך לומר בשם: חמשים ומאתים. סך
 משקל כולו:

כד וְקָדָה חֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּשִׁקְלִי
 הַקֹּדֶשׁ וְשִׁמֹן זֵית הֵיךְ:

וְקִצִּיעֲתָא מִתְקַל חֲמֵשׁ מֵאָה בְּסִלְעֵי
 קוֹדֶשׁא וּמִשַׁח זֵיתָא מְלֵא הֵינָא:

וקדה. שם שורש עשב, ובלשון חכמים
 קציעה: הין. י"ב לוגין, ונחלקו בו חכמי
 ישראל, ר' מאיר אומר, בו שלקו את

העֲקָרִין, אִמָּר לֹא ר' יְהוּדָה, וְהִלָּא לְסוּךְ אֵת
העֲקָרִין אֵינּוּ סִיפָק, אִלָּא שְׂרָאוּם בְּמִים
שֶׁלֹּא יִבְלְעוּ אֵת הַשֶּׁמֶן, וְאַחֲרֵי כֵךְ הִצִּיף
עֲלֵיהֶם הַשֶּׁמֶן, עַד שֶׁקִּלְט הָרִיחַ וְקִפְחוּ
לְשֶׁמֶן שֶׁעַל הָעֲקָרִין:

כֹּה וְעָשִׂיתָ אֶתֹּ שֶׁמֶן מִשְׁחַת
קֹדֶשׁ רִקְח מִרְקַחַת מִעֲשֵׂה
רִקְח שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ יִהְיֶה:
וְתַעֲבֹד יְיָ מִשַּׁח רְבוּת קֹדֶשׁ בּוֹסֵם
מִבָּסֶם עֹבֵד בּוֹסְמָנוּ מִשַּׁח רְבוּת

קוֹדֶשׁ אֵלֹהִים:

רוֹקַח מִרְקַחַת. רוֹקַח שֵׁם דָּבָר הוּא,
וְהַטַּעַם מוֹכִיחַ שֶׁהוּא לְמַעַלָּה, וְהָרִי הוּא
כִּמוֹ רִקְעַת, רִגְעַת, וְאֵינוֹ כִּמוֹ רוֹגַעַת הַיָּם, וְכִמוֹ
רוֹקַח הָאָרֶץ, שֶׁהַטַּעַם לְמַטָּה, וְכָל דָּבָר
הַמַּעֲוֹרָב בַּחֲבִירוֹת, עַד שֶׁזֶּה קוֹפֵחַ מִזֶּה אוֹ
רִיחַ אוֹ טַעַם, קְרוֹי מִרְקַחַת: רִקְחַת
מִרְקַחַת. רִקְחַת הַעֲשׂוֹי עַל יְדֵי אֲוִמָּנוֹת
וְתַעֲרוּבוֹת: מַעֲשֵׂה רוֹקַח. שֵׁם הָאֲוִמָּן
בַּדָּבָר:

בו וּמַשַּׁחֲתָ בּוֹ אֶת אֶהֱלִי מוֹעֵד

וְאֵת אֲרוֹן הָעֵדוּת׃

וְתַרְבִּי בָּהּ יֵת מִשְׁכַּן זְמַנָּא וְיֵת אֲרוֹנָא

דְּסִהָדוּתָא׃

וּמַשַּׁחֲתָ בּוֹ. כָּל הַמְּשִׁיחוֹת כַּמִּין כ"ף

יוֹנִית, חוּץ מִשְׁלֵ מַלְכִּים שֶׁהֵן כַּמִּין נִזְר׃

בוּ וְאֵת הַעֲשִׂלְחָן וְאֵת כָּל כְּלָיו

וְאֵת הַמִּנְרָה וְאֵת כְּלֵיהָ וְאֵת

מִזְבֵּחַ הַקְּטֹרֶת׃

וִיתִּי פֶתוּרָא וִיתִּי כָּל מְנוּהֵי וִיתִּי מִנְרֵתָא

וִיתִּי מִנְהָא וִיתִּי מִדְּבַחָא דְקִטְרֵת

בּוֹסְמִיא:

כַּח וְאֵת מִזְבֵּחַ הָעֹלָה וְאֵת כָּל

כֵּלָיו וְאֵת הַכִּיֹּר וְאֵת כַּנּוֹ:

וִיתִּי מִדְּבַח דְּעֹלֹתָא וִיתִּי כָּל מְנוּהֵי וִיתִּי

כִּיּוֹרָא וִיתִּי בְּסִיסָה:

כֹּט וְקִדְשֹׁתָא אֹתָם וְהִיוּ קִדְשֵׁי

קִדְשֵׁי כָּל הַנִּגְעַ בָּהֶם וְקִדְשֵׁי:

וְתִקְדָּשׁ יִתְהוֹן וִיהוֹן קִדְשׁ קוֹדֶשֶׁיָּא כָּל

דִּיקְרַב בְּהוֹן יִתְקַדָּשׁ:

וקדשת אותם. משיחה זו מקדשתם

להיות קדש קדשים, ומה היא קדושתם,

כל הנוגע וגו', כל הראוי לכלי שרת,

משנכנס לתוכו קדוש קדושת הגוף,

להפסל ביוצא, ולינה, וטבול יום, ואינו

נפדה לצאת לחולין, אבל דבר שאינו ראוי

להם אין מקדשין. ושנויה היא משנה

שלימה אצל מזבח, מתוך שנאמר כל

הנוגע במזבח יקדש, שומע אני בין ראוי

בין שאינו ראוי, תלמוד לומר כבשים, מה
 כבשים ראויים אף כל ראויים. כל משיחת
 משכן וכהנים ומלכים מתורגם לשון רבוי,
 לפי שאין צורך משיחתן אלא לגדולה, כי
 בן יסד המלך שזה חנוך גדולתו, ושאר
 משיחות, כמו ריקקין משוחין וראשית
 שמנים ימשחו, לשון ארמית בהן כלשון
 עברית:

לְוַאֲת אֶהְרֹן וְאֶת בְּנָיו תִּמְשַׁח
 וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם לְכַהֵן לִי:

וַיֵּת אֶהֱרֹן וַיֵּת בְּנוֹהֵי תִרְבִּי וַתִּקְדֹּשׁ

יִתְהוֹן לְשֹׁמֵשׁ קֹדְמִי:

לֹא וְאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּדְבֹּר

לֵאמֹר שָׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ יִהְיֶה

זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם:

וְעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּמְלִל לְמִימָר מִשַּׁח

רְבוֹת קֹדֶשׁ יְהִי דִין קֹדְמִי לְדֹרֵיכֹן:

לְדֹרֹתֵיכֶם. מִכָּאן לְמַדּוֹ רְבוּתֵינוּ לִזְמֹר

שְׂכוּלוֹ קִיִּים לְעֵתִיד לְבָא: זֶה. בְּגִימָטְרִיא

תריסר לוגין הוו:

לב על בֶּשֶׂר אָדָם לֹא יִסָּךְ

וּבְמַתְכֵנָתוֹ לֹא תַעֲשֶׂה כְּמַהוּ

קֹדֶשׁ הוּא קֹדֶשׁ יְהִיָּה לָכֶם:

על בְּסָרָא דְאַנְשָׁא לֹא יִתְנַסֵּךְ

וּבְדַמּוּתָהּ לֹא תַעֲבִדוֹן כּוּתָהּ קוּדְשָׁא

הוּא קוּדְשָׁא יְהִי לְכוּן:

לא ייסך. בשני יודי"ן, לשון לא יפעל,

כמו למען ייטב לך: על בשר אדם לא

**יִסֶּד. מִן הַשֶּׁמֶן הַזֶּה עֲצֹמוּ: וּבַמִּתְכַּנְתּוֹ
 לֹא תַעֲשׂוּ כַּמִּזְהוֹ. בַּסֶּכּוּם סַמְּמִיּוֹ, לֹא
 תַעֲשׂוּ אַחֵר כַּמִּזְהוֹ בַּמִּשְׁקָל סַמְּמִיּוֹ הַלָּלוּ,
 לְפִי מִדַּת הַיֵּין שֶׁמֶן, אֲבָל אִם פָּחַת אוֹ רֵבָה
 סַמְּמִיּוֹ לְפִי מִדַּת הַיֵּין שֶׁמֶן, מוֹתֵר, וְאִף
 הַעֲשׂוֹי בַּמִּתְכַּנְתּוֹ שֶׁל זֶה, אֵין הַסֶּךְ מִמֶּנּוּ
 חַיִּיב, אֲלֵא הַרוֹקְחֹו: וּבַמִּתְכַּנְתּוֹ. לְשׁוֹן
 חֲשָׁבוֹן, כִּמוֹ מִתְכַּנֵּת הַלְּבָנִים, וְכֵן
 בַּמִּתְכַּנְתָּהּ, שֶׁל קְטוֹרֶת:**

לֹא אֵישׁ אֶשֶׁר יִרְקַח כְּמִזְהוֹ

וַאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל זֶר

וְנִכְרֹת מֵעַמּוּיוֹ: (ה)

גִּבּוֹר דִּי יִבְסֵם דְּכֹתָהּ וְדִי יִתֵּן מִנָּה עַל

חֲלוֹנֵי וִישְׁתִּיצֵי מֵעֵמָה:

ואשר יתן ממנו. מאותו של משה: על

זר. שאינו צורך בהזנה ומלכות:

לִדּוֹ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה קַח

לָךְ סַמִּים נָטַף וְשִׁחֲלֹת וְחִלְבָּנָה

סַמִּים וְלִבְנָה זָכָה בַד בְּבַד

יְהִיָּהִ:

וַאֲמַר יִי לְמִשָּׁה סַב לָךְ בּוֹסְמִין נְטוּפָא

וְטוּפָרָא וְחִלְבַּנְתָּא בּוֹסְמִין וְלְבוֹנְתָא

דְּכִיתָא מַתְקַל בְּמַתְקַל יְהִי:

נטף. הוא צרי, ועל שאינו אלא שרף

הנוטף מעצי הקטף קרוי נטף, ובלע"ז

גומ"א, והצרי קורין לו טרי"אקה:

ושחלת. שורש בשם, חלק ומצהיר

בצפורן, ובלשון המשנה קרוי צפורן, וזהו

שתרגם אונקלוס וטופרא: וחלבנה. בשם

שריחו רע, וקורין לו גלב"נא, ומנאה
הכתוב בין סממני הקטורת, ללמדנו שלא
יקל בעינינו לצרף עמנו באגודת
תעניותינו ותפלתנו את פושעי ישראל
שיהיו נמנין עמנו: סמים. אחרים: ולבונה
זכה. מכאן למדו רבותינו י"א סממנין
נאמרו לו למשה בסיני, מעוט סמים
שנים, נטף ושחלת וחלבנה ג', הרי ה',
סמים, לרבות עוד כמו אלו, הרי עשר,
ולבונה, הרי י"א. ואלו הן, הצרי,
והצפורן, החלבנה, והלבונה, מור,

וקציעה, שבולת נרד, וכרכום, הרי ח',
שהשבולת ונרד אחד שהנרד דומה
לשבולת, הקושט, והקילופה, והקנמון,
הרי י"א. בורית כרשינה אינו נקטר, אלא
בו שפין את הצפורן ללבנה שתהא נאה:
בד בבד יהיה. אלו הארבעה הנזכרים כאן
יהיו שוין משקל במשקל, כמשקלו של
זה כך משקלו של זה, וכן שנינו, הצרי
והצפורן והחלבנה והלבונה משקל
שבעים שבעים מנה. ולשון בד, נראה
בעיני שהוא לשון יחיד, אחד באחד יהיה,

זה כמו זה:

לֹה וְעֲשִׂיתָ אֶת־הָ קְטֹרֶת רִקְחָ

מִעֲשֶׂה רִקְחָ מִמֶּלֶח טָהוֹר

קֹדֶשׁ:

וְתַעֲבֹד יְתֶה קְטֹרֶת בּוֹסְמִין בּוֹסֶם

עוֹבֵד בּוֹסְמָנוּ מִעֲרַב דְּכִי קֹדֶשׁ־א:

מִמֶּלֶח. כְּתִרְגוֹמוֹ מִעֲזוֹרָב, שִׁיעֲרַב שְׁחִיקָתוֹ

יִפֶּה יִפֶּה זֶה עִם זֶה, וְאוֹמֵר אֲנִי שְׁדוּמָה לוֹ

וַיִּירָאוּ הַמִּלְחִים, מִלְחִיד וְחֹבֶלֶיד, עַל שֵׁם

שְׁמֵה־כִּין אֵת הַמִּים בַּמִּשְׁוֹטוֹת

כשִׁמְנֵהִיגִים אֶת הַסְּפִינָה, כָּאִדָּם הַמַּהֲפֹךְ
 בַּכֶּף בִּיצִים טְרוֹפוֹת לְעֶרְבֹן עִם הַמֵּיִם, וְכֹל
 דָּבָר שֶׁאִדָּם רוֹצֵה לְעֶרֶב יִפֹּה יִפֹּה, מִהֲפֹכֹו
 בִּאֲצָבַע אֹז בְּבֹזֶד: מִמּוֹלָח טָהוֹר קֹדֶשׁ.
 מִמּוֹלָח יֵהִיָּה, וְטָהוֹר יֵהִיָּה, וְקֹדֶשׁ יֵהִיָּה:

לוֹ וְשַׁחֲקֹתָ מִמֶּנָּה הֲדִיק וְנִתְתָּה
 מִמֶּנָּה לְפָנַי הָעֵדֶת בְּאַהֲלִי
 מוֹעֵד אֲשֶׁר אֶעֱד לָךְ שְׁמָה
 קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם:

וְתִשְׁחֹק מִנֶּה וְתִדְּיֵק וְתִתֵּן מִנֶּה קָדָם

סִהֲדוּתָא בְּמִשְׁכַּן זְמַנָּא דִּי אַזְמִן מִימְרֵי

לָךְ תִּמְן קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין תְּהִי לְכוּן:

וּנְתַתָּה מִמְנָה וְגו'. הִיא קִטְרַת שְׂבֹכֵל יוֹם

וְיוֹם שַׁעֲלָ מִזְבַּח הַפְּנִימִי שֶׁהוּא בִּאֵהֶל

מוֹעֵד: אֲשֶׁר אוֹעֵד לָךְ שִׁמְחָה. כֹּל מוֹעֲדֵי

דְּבוּר שֶׁאֵקֵבֶע לָךְ, אֲנִי קוֹבַעִם לְאוֹתוֹ

מִקּוֹם:

לֹא וְהִקְטִירָתָּ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה

בְּמִתְכַּנְתָּהּ לֹא תַעֲשֶׂה לָכֶם

קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָךְ לִיהְוָה:

וְקִטְרֹת בּוֹסְמִין דִּי תַעֲבֹד בְּדַמוּתָהּ לֹא

תַּעֲבֹדוּן לְכוּן קוּדְשָׁא תְּהִי לָךְ קָדָם יי:

במתכנתה. במנין סממניה: קדש תהיה

לך לה'. שלא תעשנה אלא לשמי:

לח איש אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כַּמֹּזָה

לְהַרְיֵחַ בָּהּ וְנִכְרַת מֵעַמּוּיוֹ: (ה)

גִּבּוֹר דִּיעֲבֹד דְּכוּתָהּ לְאַרְחָא בָּהּ

וַיִּשְׁתַּצֵּי מֵעֲמָה:

לְהַרְיֵחַ בָּהּ. אבל עושה אתה במתכנתה

משלך כדי למכרה לצבור:

שמות פרק לא

אֲוִי־בֵּר יִהְיֶה אֶל מִשָּׁה לְאִמּוֹ:

וּמִלִּיל יִי עִם מִשָּׁה לְמִימָר:

ב רֵאָה קָרָאתִי בְשֵׁם בְּצִלְאֵל

בֶּן אֹרִי בֶן חוּר לְמִטָּה

יִהְיֶה:

חַי דְּרִבִּיתִי בְשׁוּם בְּצִלְאֵל בֶּר אֹרִי

בֶּר חוּר לְשִׁבְטָא דִּיהוּדָה:

קראתי בשם. לעשות מלאכתי, את

בצלאל:

ג וְאַמֵּלֵא אֶת־רוּחַ אֱלֹהִים

בְּחִכְמָהּ וּבְתִבְיֹנָהּ וּבְדַעַת

וּבְכָל מְלָאכָה:

וְאַשְׁלִמִית עִמָּהּ רוּחַ מִן קֶדֶם יי

בְּחִכְמָתָא וּבְסוּכְלָתָנּוּ וּבְמַדַּע וּבְכָל

עֲבִידָא:

בחכמה. מה שאדם שומע דברים

מאחרים ולמד: ובתבונה. מבין דבר מלבו

מתוך דברים שלמד: ובדעת. רוח הקדש:

ד לַחֲשֹׁב מִחֲשָׁבֹת לַעֲשׂוֹת

בִּזְהֵב וּבִכְסֹף וּבִנְחָשֹׁת:

לְאֶלְפָא אִוּמָנוֹן לְמַעֲבֵד בְּדֶהְבָא

וּבְכֶסֶף וּבִנְחָשָׁא:

לחשוב מחשבות. אריגת מעשה חשב:

ה וּבַחֲרֻשֹׁת אֶבֶן לְמִלְאֵת

וּבַחֲרֻשֹׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל

מלאכה:

וּבִּאֲמִנּוֹת אֶבֶן טָבָא לְאַשְׁלָמָא וּבִנְגָרוֹת

אֶעָא לְמַעֲבַד בְּכָל עֲבִידָא:

וּבַחֲרֵשֶׁת. לְשׁוֹן אוֹמְנוֹת, כְּמוֹ חֲרֵשׁ חֶבֶם.

וְאוֹנְקָלוֹס פִּירֵשׁ, וְשֵׁנָה בִּפְירוּשׁוֹ, שְׁאוּמָן

אֲבָנִים קְרוּי אֹמָן, וְחֲרֵשׁ עֵץ קְרוּי נָגַר:

לְמַלְאָתָא. לְהוֹשִׁיבָה בְּמִשְׁבְּצוֹת שְׁלָחַ

בְּמַלְוָאָה, לַעֲשׂוֹת הַמִּשְׁבָּצָה לְמַדַּת מוֹשֶׁב

הָאֶבֶן וְעוֹבִיָּה:

וּ וְאַנִּי הֵנָּה נִתַּתִּי אֹתוֹ אֶת

אֶהְיֶאֱבֹב בֶּן אֲחִיסָמֶךְ לְמִטָּה

דָּן וּבְלֹב כָּל חֲכָם לֵב נָתַתִּי

חֲכָמָה וְעָשׂוֹ אֶת כָּל אֲשֶׁר

צִוִּיתִךָ׃

וְאֵנָּה הִיא יְהִבִּית עֲמָה יֵת אֶהְיֶאֱבֹב בֶּר

אֲחִיסָמֶךְ לְשִׁבְטָא דָּדָן וּבְלֹבָא כָּל

חֲכִימִי לֹבָא יְהִבִּית חֲכָמָתָא וַיַּעֲבֹדוּן יֵת

כָּל דִּי פִקְדָתֶךָ׃

ובלב כל חכם לב וגו'. ועוד שאר חכמי

לִבְּשִׁבְכֶם, וְכָל אֲשֶׁר נָתַתִּי בּוֹ חִכְמָה, וַעֲשׂוּ
אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ:

וְאֵת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת הָאֹרֶן
לְעֹדֶת וְאֵת הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עָלָיו
וְאֵת כָּל כְּלֵי הָאֹהֶל:

יֵת מִשְׁכַּן זִמְנָא וֵית אֲרוֹנָא לְסִהְדוּתָא
וֵית כַּפֹּרֶת דִּי עֲלוּהִי וֵית כָּל מְנִי
מִשְׁכָּנָא:

וְאֵת הָאֹרֶן לְעֹדוֹת. לְצוּרֶךָ לְזִחוֹת

העדות:

ה וְאֵת הַשְּׁלֶחַן וְאֵת כִּלְיוֹ וְאֵת

הַמִּנְרָה הַטְּהֹרָה וְאֵת כָּל כִּלְיֶיהָ

וְאֵת מִזְבֵּחַ הַקֹּטֶרֶת:

וְיֵת פֶּתוּרָא וְיֵת מְנוּחֵי וְיֵת מִנְרֶתָא

דְּכִיתָא וְיֵת כָּל מִנְהָא וְיֵת מִדְּבַחָא

דְּקִטּוֹרֶת בּוֹסְמִיא:

הטהורה. על שם זהב טהור:

ט וְאֵת מִזְבֵּחַ הָעֹלָה וְאֵת כָּל

כִּלְיוֹ וְאֶת הַכִּיּוֹר וְאֶת כִּנּוֹ:

וְיֵת מִדְּבַחַא דְּעֵלְתָא וְיֵת כָּל מִנּוּהֵי וְיֵת

כִּיּוֹרָא וְיֵת בְּסִיסָה:

וְאֶת בְּגָדֵי הַעֲשָׂרָד וְאֶת בְּגָדֵי

הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת

בְּגָדֵי בָנָיו לְכַהֵן:

וְיֵת לְבוּשֵׁי שְׂמוּשָׂא וְיֵת לְבוּשֵׁי

קוֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן כַּהֲנָא וְיֵת לְבוּשֵׁי

בְּנוֹהֵי לְשִׁמְשָׂא:

ואת בגדי השרד. אומר אני לפי פשוטו
של מקרא, שאי אפשר לומר שבבגדי
כהונה מדבר, לפי שנאמר אצלם ואת בגדי
הקדש לאהרן הכהן ואת בגדי בניו לכהן,
אלא אלו בגדי השרד הם, בגדי התכלת
והארגמן ותולעת שני האמורים בפרשת
מסעות, ונתנו עליו בגד תכלת, ונתנו עליו
בגד ארגמן, ונתנו עליהם בגד תולעת שני,
ונראין דברי, שנאמר ומן התכלת
והארגמן ותולעת השני עשו בגדי שרד
לשרת בקדש, ולא הוזכר שש עמהם, ואם

בבגדי כהונה מדבר, לא מצינו באחד מהם
 ארגמן או תולעת שני בלא שש: בגדי
 השרד. יש מפרשים לשון עבודה
 ושירות, כתרגומו לבושי שמושא, ואין לו
 דמיון במקרא, ואני אומר שהוא לשון
 ארמי, כתרגום של קלעים ותרגום של
 מכבר, שהיו ארוגים במחט, עשויים
 נקבים נקבים, לצי"דין בלע"ז:

יא וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת
 קִטְוֹת הַסִּמִּים לְקֹדֶשׁ כָּכֹל

אֲשֶׁר צִוִּיתָּ יַעֲשֶׂה׃ (פ)

וַיֵּת מִשְׁחָא דְרַבּוּתָא וַיֵּת קְטוֹרֶת

בּוֹסְמִיָא לְקוֹדֶשָׁא כָּכֵל דִּי פִקְדָתָךְ

יַעֲבֹדוּן׃

וְאֵת קְטוֹרֶת הַסָּמִים לְקֹדֶשׁ. לְצוּרֶךְ

הַקְּטֹרֶת הַזֶּה כֹּל שֶׁהוּא קֹדֶשׁ׃

יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵל מִנְּשָׁה

לֵאמֹר׃

וַאֲמַר יִי לְמִנְּשָׁה לְמִימָר׃

יְגַוְּאֶתְּהָ דְּבִרְ אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

לְאֹמַר אֲדָא אֶת שְׂבָתִיתִי

תְּשַׁמְרוּ כִּי אֹתָהּ הוּא בֵּינִי

וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם לְדַעַת כִּי

אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשְׁכֶם:

וְאֶת מִלְּלָ עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימַר בְּרַם

יֵת יוֹמֵי שְׁבִיָּא דִּי לִי תִטְרוֹן אֲרִי אֶת

הִיא בֵּין מִימָרִי וּבֵינֵיכֹון לְדַרְיִכֹון

לְמַדַּע אֲרִי אֲנָא יְיָ מְקַדְּשְׁכֹון:

וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְאַתָּה, אֵף עַל
פִּי שֶׁהִפְקַדְתִּיךָ לְצֻוֹתָם עַל מַלְאֲכַת
הַמֶּשֶׁכֶן, אֶל יֶקֶל בְּעֵינֶיךָ לְדַחֹת אֶת הַשַּׁבָּת
מִפָּנֵי אוֹתָהּ מַלְאָכָה: אֵךְ אֶת שַׁבָּתוֹתַי
תִּשְׁמְרוּ. אֵף עַל פִּי שֶׁתָּהִיו רְדוּפִין וְזָרִיזִין
בְּזָרִיזוֹת הַמַּלְאָכָה, שַׁבָּת אֶל תִּדְחֶה מִפָּנֶיהָ.
כֹּל אֲכִין וְרָקִין מֵעוֹטִין, לְמַעַט שַׁבָּת
מִמַּלְאֲכַת הַמֶּשֶׁכֶן: כִּי אוֹת הִיא בִּינִי
וּבִינֵיכֶם. אוֹת גְּדוּלָּה הִיא בִּינֵינוּ שֶׁבַחְרַתִּי
בָכֶם, בַּהֲנַחִילִי לָכֶם אֶת יוֹם מְנוּחָתִי
לְמְנוּחָה: לְדַעַת. הָאוֹמוֹת בָּה, כִּי אֲנִי ה'

מקדשכם:

יד וְשִׁמְרֶתֶם אֶת הַשַּׁבָּת כִּי

קֹדֶשׁ הוּא לָכֵם מִחֻלָּיָהּ מִזֹּת

יוֹמָת כִּי כָל הָעֲשָׂה בָּהּ

מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא

מִקֵּרֵב עַמִּיהָ:

וְתִטְרוֹן יָת שַׁבָּתָא אֲרִי קוֹדֶשׁ הִיא

לְכוֹן מִחֻלָּנָה אֶתְקַטְלָא יִתְקַטֵּל אֲרִי

כָּל דִּיעֲבֹד בָּהּ עֲבִידָא וְיִשְׁתַּצִּי אֲנָשָׁא

הֵהוּא מִגֹּ עֵמָּה:

מֹות יֹמַת. אִם יֵשׁ עֵדִים וְהִתְרַאָּה:

וְנִכְרַתָּה. בִּלָּא הִתְרַאָּה: מַחֲלִיָּה. הַנּוֹהֵג

בָּה חֹל בַּקְדּוּשָׁתָה:

טו שֵׁשֶׁת יָמִים יַעֲשֶׂה מְלָאכָה

וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שִׁבַּת שַׁבָּתוֹן

כִּנְדֹשׁ לַיהוָה כָּל הָעֲשֶׂה מְלָאכָה

בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מֹות יֹמַת:

שֶׁתָּא יוֹמִין יִתְעַבֵּד עֲבִידָא וּבִיּוֹמָא

שְׁבִיעָה שֶׁבַת שְׁבֹתָא קוּדְשָׁא קֹדֶם יי

כָּל דִּיעֵבַד עֲבֹדְתָא בְיוֹמָא דְשְׁבֹתָא

אֶתְקַטְלָא יְתְקַטְלָא:

שֶׁבַת שְׁבֹתוֹן. מְנוּחַת מְרְגוּעַ וְלֹא מְנוּחַת

עֲרֵאִי: שְׁבֹת שְׁבֹתוֹן. קֹדֶשׁ לָהּ. שְׁמִירַת קְדוּשָׁתָהּ

לְשָׁמִי וּבִמְצוֹתֵי:

טז וְשִׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת

הַשְּׁבֹת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשְּׁבֹת

לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם:

וַיִּטְרוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֵת שַׁבָּתָא לְמַעַבְדַּ

יֵת שַׁבָּתָא לְדַרְיָהוֹן קַיִם עָלָם:

יֵן בִּינֵי וּבִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֹת

הוּא לְעָלָם כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים

עָשָׂה יְהוָה אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת

הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת

וַיִּנָּכַשׁ: (ה)

בֵּין מִימְרֵי וּבִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הִיא

לְעָלָם אֲרִי שֶׁתָּא יוֹמִין עַבְדַּ יֵי יֵת

שְׁמִיָּא וְיִת אֶרְעָא וּבִיּוֹמָא שְׁבִיעָאָה

שְׁבִית וְנַח:

וַיִּנָּפֶשׁ. כְּתִרְגוּמוֹ וְנַח, וְכָל לְשׁוֹן נוֹפֵשׁ הוּא

לְשׁוֹן נֶפֶשׁ, שֶׁמֶשִׁיב נֶפֶשׁוֹ וְנִשְׁימָתוֹ

בְּהִרְגִיעוֹ מִטּוֹרַח הַמְּלָאכָה, וּמִי שֶׁכָּתוּב בּוֹ

לֹא יִיעֶף וְלֹא יִיגַע, וְכָל פֶּעַל בְּמֵאמַר

הַכְּתִיב מְנוּחָה לְעֵצְמוֹ, לְשֶׁבֶר הָאוֹזֶן מִה

שֶׁהִיא יְכוּלָה לְשִׁמּוּעַ:

יח שְׁנִי וְיִתָּן אֶל מִנְשָׁה

כְּכֹלֹתוֹ לְדַבֵּר אֹתוֹ בְּהֵרֵם מִיָּנִי

שְׁנֵי לַחַת הַעֲדֻת לַחַת אֲבֹן

כְּתָבִים בְּאַצְבָּע אֱלֹהִים:

וַיֵּהֱבֵם לְמֹשֶׁה כִּד שִׁיִּצִי לְמִלָּלָא עֲמָה

בְּטוֹרָא דְּסִינֵי תִרְיִן לוֹחֵי סִהְדוּתָא לוֹחֵי

אֲבָנָא כְּתִיבִין בְּאַצְבָּעֵא דִּי:

וַיִּתֵּן אֵל מֹשֶׁה וְגו'. אֵין מוֹקֵדִם וּמֵאוּחַר

בַּתּוֹרָה, מַעֲשֵׂה הָעֵגֹל קוֹדֵם לְצוּי מִלֵּאכַת

הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים הָיָה, שֶׁהָרִי בִּי"ז

בַּתְּמוּז נִשְׁתַּבְּרוּ הַלִּוְחֹת, וּבִיּוֹם הַכַּפּוֹרִים

נתרצה הקב"ה לישראל, ולמחרת
התחילו בנדבת המשכן והוקם באחד
בניסן: ככלתו. ככלתו, כתיב חסר,
שנמסרה לו תורה במתנה ככלה לחתן,
שלא היה יכול ללמוד כולה בזמן מועט
כזה. דבר אחר, מה כלה מתקשטת בכ"ד
קשוטין, הן האמורים בספר ישעיה, אף
תלמיד חכם צריך להיות בקי בכ"ד
ספרים: לדבר אתו. החקים והמשפטים
שבואלה המשפטים: לדבר אתו. מלמד
שהיה משה שומע מפי הגבורה, וחוזרין

ושונין את ההלכה שניהם יחד: לַחַת.

לַחַת כתיב, שהיו שתיהן שוות:

שמות פרק לב

א וַיֵּרָא הָעָם כִּי בָעַשׂ מִנְּשָׁה

לְרֹדֶת מִן הַחֹר וַיִּקְהַל הָעָם עַל

אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּם עֲשֵׂה

לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יִלְכוּ לִפְנֵינוּ

כִּי זֶה מִנְּשָׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר

הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא

יִדְעֵנוּ מָה הָיָה לוֹ:

וַחֲזָא עָמָא אַרִי אוֹחַר מִשָּׁה לְמַחַת מִן

טוֹרָא וְאַתְכַּנֵּשׁ עָמָא עַל אַהֲרֹן וְאָמְרוּ

לֵה קוּם עֲבֵד לָנָא דַּחֲלֹן דִּיהֲכוּן

קְדָמָנָא אַרִי דִין מִשָּׁה גִבְרָא דִי

אֲסַקְנָא מֵאֲרַעָא דְמִצְרַיִם לָא יִדְעֵנָא

מָה הָיָה לֵה:

כִּי בִשְׁשׁ מִשָּׁה. כְּתִרְגוּמוֹ לְשׁוֹן אִיחֹזֵר, וְכִן

בִּשְׁשׁ רִכְבוֹ, וַיַּחֲלֹ עַד בּוֹשׁ, כִּי כִשְׁעֻלָּה

מִשָּׁה לָהֵר אָמַר לָהֶם, לְסוּף אַרְבַּעִים יוֹם

אני בא בתוך ו' שעות, כסבורים הם
שאותו יום שעלה מן המנין הוא, והוא
אמר להם שלימים, ארבעים יום ולילו
עמו, ויום עלייתו אין לילו עמו, שהרי בז'
בסיון עלה, נמצא יום ארבעים בשבעה
עשר בתמוז, בי"ו בא השטן וערבב את
העולם, והראה דמות חשך ואפלה
וערבוביא, לומר ודאי מת משה לכך בא
ערבוביא לעולם, אמר להם מת משה
שכבר באו שש שעות ולא בא זכו',
כדאיתא במסכת שבת, ואי אפשר לומר

שלא טעו אלא ביום המעונן, בין קודם
 חצות בין לאחר חצות, שהרי לא ירד
 משה עד יום המחרת, שנאמר וישכימו
 ממחרת ויעלו עולות: אשר ילכו לפנינו.
 אלהות הרבה איזו להם: כי זה משה
 האיש. כמין דמות משה הראה להם
 השטן, שנושאים אותו באויר רקיע
 השמים: אשר העלנו מארץ מצרים.
 והיה מורה לנו דרך אשר נעלה בה, עתה
 צריכין אנו לאלהות אשר ילכו לפנינו:

ב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶחָד פָּרָקוּ

נְזַמִּי הַזֶּהב אֲשֶׁר בְּאֶזְנֵי

נְשִׁיכֶם בְּנִיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם

וְהִבִּיאוּ אֵלַי:

וְאָמַר לְהוֹן אֶהְרֹן פְּרִיקוּ קַדְשֵׁי דְדֶהָבָא

דִּי בְּאוֹדְנֵי נְשִׁיכֹן בְּנִיכֹן וּבְנֹתֵיכֹן

וְאִיתִיו לְוֹתִי:

באזני נשיכם. אמר אהרן בלבו, הנשים

והילדים חסים בתכשיטיהן, שמא יתעכב

הדבר, ובתוך כך יבא משה, והם לא

המתינו ופרקו מעל עצמן: פרקו. לשון

צווי, מגזרת פרק ליחיד, כמו ברכו מגזרת

ברד:

ג וַיִּתְּפָרְקוּ כָּל הָעָם אֶת נִזְמֵי

הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאַזְנוֹתָם וַיָּבִיאוּ

אֶל אֶהֱרֹן:

וְאֶת־פָּרִיקוֹ כָּל עֲמָא יֵת קִדְשֵׁי דְדִּהְבָּא

דִּי בְּאוּדְנִיהוֹן וְאִיתֵּי לְאֶהֱרֹן:

ויתפרקו. לשון פריקת משא, כשנטלום

מאזניהם נמצאו הם מפורקים מנזמיהם,

דישקריי"ר בלע"ז: את נזמי. כמו מנזמי,

כמו כצאתי את העיר, מן העיר:

דֹּוֹיִקָּח מִיָּדָם וַיֵּצֵר אֹתוֹ בַּחֲרָט

וַיַּעֲשֶׂהוּ עֵגֶל מִסֶּכָּה וַיֹּאמְרוּ

אֱלֹהֵי אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר

הֶעֱלֶיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

וְנָסִיב מִיַּד־הוֹן וְצָר יִתֶּה בְּזִיפָּא וְעַבְדָּה

עֵגֶל מִתְּכָא וַאֲמָרוּ אֵלֶיךָ דַּחֲלָתְךָ

יִשְׂרָאֵל דִּי אֶסְקוּךָ מֵאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם:

ויצר אותו בחרט. יש לתרגמו בשני פנים,

האחד ויצר לשון קשירה, בחרט לשון
סודר, כמו והמטפחות והחריטים, ויצר
כברים כסף בשני חריטים. והב' ויצר לשון
צורה, בחרט כלי אומנות הצורפין
שחורצין וחורטין בו צורות בזהב, כעט
סופר החורט אותיות בלוחות ופנקסין,
כמו וכתוב עליו בחרט אנוש, וזהו שתרגם
אונקלוס וצר יתיה בזיפא, לשון זיוף הוא,
כלי אומנות שחורצין בו בזהב אותיות
ושקדים שקורין בלע"ז ניי"ל, ומזייפין
על ידו חותמות: עגל מסכה. כיון

שהשליכו לאור בכור, באו מכשפי ערב
רב שעלו עמהם ממצרים ועשאוהו
בכשפים, ויש אומרים מיכה היה שם,
שיצא מתוך דמוסי בנין שנתמעך בו
במצרים, והיה בידו שם וטם, שכתב בו
משה עלה שור עלה שור להעלות ארונו
של יוסף מתוך נילוס, והשליכו לתוך
הכור, ויצא העגל: מסכה. לשון מתכת.
דבר אחר, קב"ה קנטרין זהב היו בו,
בגימטריא של מסכה: אלה אלהיך. ולא
נאמר אלה אלהינו, מכאן שערב רב שעלו

ממצרים הם שנקחלו על אהרן זהם
 שעשאוהו, ואחר כך הטעו את ישראל
 אחרייו:

ה וַיֵּרָא אֶהְרֹן וַיָּבֶן מִזְבֵּחַ
 לְפָנָיו וַיִּקְרָא אֶהְרֹן וַיֹּאמֶר חַג
 לַיהוָה מִחָר:

וַחֲזָא אֶהְרֹן וּבָנָא מִדְּבַחָא קֳדָמוּהִי
 וַיִּקְרָא אֶהְרֹן וַיֹּאמֶר חַגָּא קֳדָם יְיָ מִחָר:
 וירא אהרן. שהיה בו רוח חיים, שנאמר
 בתבנית שור אוכל עשב, וראה שהצליח

מעשה שטן, ולא היה לו פה לדחותם
לגמרי: ויבן מזבח. לדחותם: ויאמר חג
לה' מחר. ולא היום, שמא יבא משה
קודם שיעבדוהו, זהו פשוטו. ומדרשו
בויקרא רבה, דברים הרבה ראה אהרן,
ראה חור בן אחותו שהיה מוכיחם
והרגוהו, וזהו ויבן מזבח לפניו, ויבן
מזבוח לפניו, ועוד ראה ואמר מוטב
שיתלה בי הסרחון ולא בהם, ועוד ראה
ואמר, אם הם בונים את המזבח, זה מביא
צרות וזה מביא אבן ונמצאת מלאכתן

עשויה בבת אחת, מתוך שאני בונה אותו
ומתעצל במלאכתי, בין כך ובין כך משה
בא: חג לה'. בלבו היה לשמים, בטוח היה
שיבא משה ויעבדו את המקום:

וַיִּשְׁכְּבוּ מִמָּחָרָת וַיַּעֲלוּ עֹלֹת
וַיִּהְיוּ שָׁם שְׁלָמִים וַיֵּשֶׁב הָעָם
לֶאֱכֹל וְשָׂתוּ וַיִּקְמוּ לְצַחֵק: (פ)
וַאֲקֻדִּימוּ בַּיּוֹמָא דְּבִתְרוּהִי וַאֲסִיקוּ עֲלוֹן
וְקָרִיבוּ נִכְסִין וַאֲסַחֵר עֲמָא לְמִיכַל
וְלְמִשְׁתֵּי וְקָמוּ לְחִיכָא:

וּישְׁכִּימוּ. הַשֹּׁטֶן זֶרֶם כּדִּי שִׁיחֻטָּאוּ:

לְצַחֵק. יֵשׁ בַּמִּשְׁמַע הַזֶּה גְּלוּי עֲרִיזוֹת, כּמוֹ

שֶׁנֶּאֱמָר לְצַחֵק בִּי, וְשִׁפְיכוֹת דְּמִים, כּמוֹ

שֶׁנֶּאֱמָר יִקְוֶמוּ נָא הַנְּעָרִים וַיִּשְׁחָקוּ לְפָנֵינוּ,

אֵף כּאֵן נִהְרַג חוֹר:

וַיִּדְבֹּר יְחֻזָּה אֶל מִנְּשָׁה לָךְ יִרְדּוּ

כִּי שִׁחַת עֲמֹךְ אֲשֶׁר הִעֲלִיתָ

מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

וּמִלִּיל יִי עִם מִנְּשָׁה אֲזַל חוֹת אֲרֵי חֲבִיל

עֲמֹךְ דִּי אֶסְקֶתָּא מֵאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם:

וידבר. לשון קושי הוא, כמו וידבר אתם
 קשות: לך רד. רד מגדולתך, לא נתתי לך
 גדולה אלא בשבילם, באותה שעה נתנדה
 משה מפי בית דין של מעלה: שחת עמך.
 שחת העם לא נאמר, אלא עמך, ערב רב
 שקבלת מעצמך וגיירתם, ולא נמלכת בי,
 ואמרת טוב שידבקו גרים בשכינה, הם
 שחתו והשחיתו:

ח סר מחר מן הדרך אשר
 צויתם עשו להם עגל מסכה

וַיִּשְׁתַּחֲוּ לֹו וַיִּזְבְּחוּ לֹו

וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל

אֲשֶׁר הֶעֱלִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

סֵטוּ בַּפְּרִיעַ מִן אֹרְחָא דִּי פִקְדָתְנוּן

עֲבְדוּ לְהוֹן עֵגֶל מִתְכָּא וּסְגִידוּ לֵהּ

וְדַבְּחוּ לֵהּ וַאֲמָרוּ אֵלֵּין דַּחֲלַתְךָ יִשְׂרָאֵל

דִּי אֶסְקוּךָ מֵאֶרֶעָ דְּמִצְרַיִם:

ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵל מִנְּשָׁה

רָאִיתִי אֶת הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עִם

קִשָּׁה עֹרָף הוּא:

וַאֲמַר יִי לְמִשָּׁה גְּלִי קִדְמִי עֲמָא הֲדִין

וְהָא עֲמָא קָשִׁי קִדְל הוּא:

קִשָּׁה עוֹרָף. מַחֲזִירִין קָשִׁי עֲרַפָּם לְנֹגַד

מוֹכִיחֵיהֶם וּמִמָּאנִים לְשִׁמוּעַ:

י וְעַתָּה הִנֵּיחָה לִי וַיַּחַר אֲפִי

בָּהֶם וַאֲכַלֵּם וַאֲעַשֶּׂה אוֹתָךְ

לְגֹי גְּדוֹל:

וּכְעַן הִנֵּחַ בְּעוֹתָךְ מִן קִדְמִי וַיִּתְּקֶךָ

רוֹגְזִי בְּהוֹן וְאִישִׁיצְנוֹן וְאַעֲבֹד יְתָךְ
לְעַם סִגִּי:

הַנִּיחָה לִּי. עַד־יֵין לֹא שָׁמַעְנוּ שֶׁהַתַּפְּלָל
מִשֶּׁהָ עֲלֵיהֶם וְהוּא אֹמֵר הַנִּיחָה לִּי, אֲלֹא
כֹּאן פֶּתַח לוֹ פֶּתַח וְהוֹדִיעוּ שֶׁהַדְּבַר תְּלוּי
בוֹ, שֶׁאִם יִתְּפַלֵּל עֲלֵיהֶם לֹא יִכְלֹם:

יֵא וַיַּחֲלֵ מִנְשָׁה אֶת פָּנָי יְהוָה
אַלֹּהָיו וַיֹּאמֶר לָמָּה יְהוָה יַחֲרֹה
אֶפְדֶּךָ בְּעַמֶּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכַח גְּדוֹלָה

וּבִיד חֲזָקָה:

וְצִלִּי מִשָּׁה קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיהָ וְאָמַר לְמֹא

יְיָ יִתְּקֶה רֹגְזֹךְ בְּעֵמֶךְ דִּי אֶפְקֶתָא

מֵאֲרַעָא דְּמִצְרִים בְּחִיל רַב וּבִידָא

תְּקִיפָא:

לְמַה ה' יַחְרָה אִפְךָ. כְּלוּם מִתְקַנָּא אִלָּא

חֲכָם בַּחֲכָם, גְּבוּר בַּגְּבוּר:

יב לְפָנָה יֹאמְרוּ מִצְרִים לְאֹמֶר

בְּרַעָה הוֹצִיאָם לְהַרְגֵּם אֹתָם

בְּהָרִים וְלִכְלֹתָם מֵעַל פָּנֵי

הָאֲדָמָה שׁוּב מִחֲרוֹן אֶפְדָּךְ

וְהִנָּחֵם עַל הָרָעָה לְעַמֶּךָ:

לֵמָּא יִימְרוּן מִצְרָאִי לְמִימַר בְּבִישָׁתָא

אֶפְקִתְנוּן לְקַטְלָא יִתְהוֹן בִּינֵי טוֹרִיא

וְלִשְׁיִצְיוֹתְהוֹן מֵעַל אֲפִי אֲרַעָא תוּב

מִתְקוּף רוּגְזָךְ וְאַתִּיב מִן בִּשְׁתָּא

דְּמַלְלָתָא לְמַעַבַּד לְעַמֶּךָ:

וְהִנָּחֵם. הַתַּעֲשֶׂה מִחֲשֶׁבֶה אַחֲרַת לְהִיטִיב

לָהֶם׃ עַל הָרָעָה. אֲשֶׁר חֲשַׁבְתָּ לָהֶם׃

יְיָ זָכוֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק

וּלְיִשְׂרָאֵל עַבְדֶּיךָ אֲשֶׁר

נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּךָ וּתְדַבֵּר

אֲלֵהֶם אֲרֹבָה אֶת זֶרְעֲכֶם

בְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל הָאָרֶץ

הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֵתָּן

לְזֶרְעֲכֶם וְנָחֳלוּ לְעֹלָם׃

אֲדַכֵּר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל

עֲבָדֶיךָ דִּי קִימְתָּא לְהוֹן בְּמִימְרֶךָ
 וּמִלְלָתָא עֲמַהוֹן אֲסִגִּי יְתָ בְּנִיכּוֹן
 כְּכּוֹכְבֵי שְׁמִיָּא וְכָל אֲרַעָא הָדָא דִּי
 אֲמַרִית אַתָּן לְבְנִיכּוֹן וַיַּחֲסֶנוּן לְעֵלָם:
 זְכוּר לְאַבְרָהָם. אַם עֲבָרוּ עַל עֲשֵׁרֶת
 הַדְּבָרוֹת, אַבְרָהָם אֲבִיהֶם נִתְּנָסָה בַּעֲשֵׁר
 נִסְיוֹנוֹת וְעַדִּיין לֹא קִבַּל שְׂכָרוֹ, תִּנְהוּ לוֹ
 וַיֵּצְאוּ עֵשֶׂר בַּעֲשֵׁר: לְאַבְרָהָם לִיצְחָק
 וּלְיִשְׂרָאֵל. אַם לְשׂוֹרְפָה הֵם, זְכוּר לְאַבְרָהָם
 שֶׁמָּסַר עֲצָמוֹ לְהַשְׂרֵף עֲלֵיךְ בְּאוֹר כְּשָׁדִים,

אם להריגה, זכור ליצחק שפשט צוארו
לעקידה, אם לגלות, זכור ליעקב שגלה
לחרן, ואם אינן נצולין בזכותן, מה אתה
אומר לי ואעשה אותך לגוי גדול, ואם
כסא של שלש רגלים אינו עומד לפניך
בשעת בעסך, קל וחמר לכסא של רגל
אחד: אשר נשבעת להם בך. לא נשבעת
להם בדבר שהוא כלה, לא בשמים ולא
בארץ, לא בהרים ולא בגבעות, אלא בך,
שאתה קיים ושבועתך קיימת לעולם,
שנאמר בי נשבעתי נאם ה', וליצחק

נאמר, והקימותי את השבועה אשר
 נשבעתי לאברהם אביך, וליעקב נאמר
 אני אל שדי פרה ורבה, נשבע לו באל
 שדי:

יד וינחם יחזה על הרעה אשר
 דבר לעשות לעמו: (פ)

ותב יי מן בישתא די מליל למעבד
 לעמה:

טו ויפן וירד מנשה מן החר

וְשָׁנִי לַחַת הָעֵדֻת בְּיָדוֹ לַחַת

כְּתָבִים מִשְׁנִי עֲבָרִיהֶם מִזֶּה

וּמִזֶּה הֵם כְּתָבִים:

וְאֶת־פָּנַי וְנִחַת מִשָּׁה מִן טוֹרָא וְתִרִין

לוֹחֵי סִהָדוֹתָא בְּיָדָהּ לוֹחֵי כְּתִיבִין

מִתִּירִין עֲבָרִיהוֹן מְכָא וּמְכָא אֲנוּן

כְּתִיבִין:

מִשְׁנִי עֲבָרִיהֶם. הֵיוּ הָאוֹתִיּוֹת נִקְרְאוֹת,

וּמַעֲשֵׂה נִסִּים הִיָּה:

טו וְהִלָּחַת מִעֲשֵׂה אֱלֹהִים הַמָּה

וְהַמִּכְתָּב מִכְתָּב אֱלֹהִים הוּא

חֲרוּת עַל הִלָּחַת:

וְלוֹחִיא עוֹבְדָא דִּי אֲנוּן וְכִתְבָא כְּתָבָא

דִּי הוּא מִפְּרֵשׁ עַל לוֹחִיא:

מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הַמָּה. כַּמְשַׁמְעוּ, הוּא

בְּכַבּוּדוֹ עֲשָׂאן. דְּבַר אַחֵר, כַּאֲדָם הָאוֹמֵר

לְחִבְרוֹ כֹּל עֲסָקִיו שֶׁל פְּלוֹנִי בַּמִּלְאכָה

פְּלוֹנִית, כֵּךְ כֹּל שֶׁעָשׂוּ עֵיו שֶׁל הַקַּב"ה

בַּתּוֹרָה: חֲרוּת. לְשׁוֹן חֲרוּת וְחֲרָט אֶחָד הוּא,

שניהם לשון חיקוק, אנטליי"ר בלע"ז:

וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת קוֹל הָעָם

בָּרָעָה וַיֹּאמֶר אֶל מֹשֶׁה קוֹל

מִלְחָמָה בַּמַּחֲנֶה:

וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ יָת קוֹל עַמָּא כַּד מִיבְּבִין

וַאֲמַר לְמֹשֶׁה קוֹל קָרְבָּא בַּמִּשְׁרִיתָא:

ברעה. בהריעו, שהיו מריעים ושמחים

וצוחקים:

וַיֹּאמֶר אֵיין קוֹל עֲנֹת גְּבוּרָה

וַאִיִּן קוֹל עֲנוֹת חֲלוּשָׁה קוֹל

עֲנוֹת אָנֹכִי שְׁמַע:

וַאֲמַר לֹא קֵל גְּבוּרִין דְּנִצְחִין בְּקֶרְבָּא

וַאֲף לֹא קֵל חֲלָשִׁין דְּמַתְּבָרִין קֵל

דְּמַחֲכִין אָנָּא שְׁמַע:

אִין קוֹל עֲנוֹת גְּבוּרָה. אִין קוֹל הַזֶּה נִרְאָה

קוֹל עֲנִיית גְּבוּרִים הַצּוֹעֲקִים נִצְחוֹן, וְלֹא

קוֹל חֲלָשִׁים שֶׁצּוֹעֲקִים זִי, אִו נִיסָה: קוֹל

עֲנוֹת. קוֹל חֲרוּפִין וְגִדּוּפִין, הַמַּעֲנִין אֶת

נַפְשׁ שׁוֹמֵעַן כְּשֶׁנֶּאֱמָרִין לוֹ:

יִטְוִי־הִי כ־אֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמַּחֲנֶה
 וַיֵּרָא אֶת הָעֶגְלָה וּמַחֲלֹת וַיִּחַר
 אַף מִנְּשָׁה וַיִּשְׁלַךְ (מִידֹ) מִיָּדָיו
 אֶת הַלְּחָת וַיִּשְׂבֹּר אֹתָם תַּחַת
 הַחֵרֶץ׃

וַהֲוָה כִּד קָרִיב לְמִשְׁרִיתָא וַחֲזָא ית
 עֶגְלָא וַחֲנָגִין וַתִּקֵּיף רוּגְזָא דְּמִנְּשָׁה
 וַרְמָא מִידוּהִי ית לוחֲיָא וַתִּבֹּר יַתְּהוֹן
 בְּשִׁפּוּלֵי טוֹרָא׃

וַיִּשְׁלַךְ מִיָּדוֹ זָגוֹ. אָמַר, מַה פֶּסַח שֶׁהוּא
 אֶחָד מִן הַמִּצְוֹת, אָמְרָה תּוֹרָה כֹּל בֶּן נֹכַח
 לֹא יֹאכַל בּוֹ, הַתּוֹרָה כּוֹלָה כֹּאן, וְכֹל
 יִשְׂרָאֵל מִזְמָרִים וְאַתְנָנָה לָהֶם: תַּחַת הָהָר.
 לְרַגְלֵי הָהָר:

כ וַיִּקַּח אֶת הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשָׂה
 וַיִּשְׂרָף בָּאֵשׁ וַיִּטְחֵן עַד אֲשֶׁר
 דָּק וַיִּזֶר עַל פְּנֵי הַמַּיִם וַיִּשְׁקֵן
 אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

וַנְּסִיב יָת עֵגֶלָא דִּי עֲבָדוּ וְאוֹקֵד

בְּנוֹרָא וְשֶׁף עַד דְּהוּה דְּקִיק וְזָרָא עַל

אַפִּי מִיָּא וְאַשְׁקִי יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

וּיִזְר. לְשׁוֹן נִפּוּץ, וּכְן יִזְוֵרָה עַל נוֹהוּ

גִּבְרִית, וּכְן כִּי חָנַם מִזְוֵרָה הִרְשֵׁת, שִׁזְוֵרִין

בַּה דָּגֵן וּקְטַנִּיּוֹת: וְיִשְׁק אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

נִתְכַּוִּין לְבַדְקָם כְּסוּטוֹת, שְׁלֵשׁ מִיתוֹת

נִדּוּנוֹ שֵׁם, אִם יֵשׁ עֵדִים וְהִתְרָאָה, בְּסִיָּה,

כְּמִשְׁכַּט אֲנָשִׁי עִיר הַנִּדְחָת שֶׁהֵן מְרוֹבִין,

עֵדִים בְּלֹא הִתְרָאָה, בְּמִגְפָּה, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּגּוֹף

ה' אֶת הָעָם, לֹא עֵדִים וְלֹא הִתְרָאָה,

בְּהִדְרוּקָן, שֶׁבַדְקוֹם הַמִּים וְצָבּוּ בִּטְנֵיהֶם:

כא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אֶהְרֹן מִה
 עָשָׂה לָךְ הָעָם הַזֶּה כִּי הֵבֵאתָ
 עָלֵיו חֲטָאָה גְדֹלָה׃

וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן מָה עֲבַד לָךְ עַמָּא
 הַדִּין אֲרִי אֵיתִיתָא עָלוּהִי חֹבָא רַבָּא׃
 מה עשה לך העם. כמה יסורים סבלת
 שיסרוך עד שלא תביא עליהם חטא זה׃

כב וַיֹּאמֶר אֶהְרֹן אֶל יִחִיר אֶחָב
 אֲדֹנָי אַתָּה יֹדְעָתָא אֶת הָעָם כִּי

בֶּרַע הוּא:

וַאֲמַר אֶהְרֹן לֹא יִתְקַף רוּגְזָא דְרַבּוֹנִי

אַתָּה יִדְעָתָה יְתַעֲמָא אֲרִי בְּבִישׁ הוּא:

כִּי בֶרַע הוּא. בְּדֶרֶךְ רַע הֵם הוֹלְכִין תְּמִיד,

וּבְנִסְיוֹנוֹת לִפְנֵי הַמָּקוֹם:

כַּג־וַיֹּאמְרוּ לִי עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים

אֲשֶׁר יִלְכוּ לִפְנֵינוּ כִּי זֶה מַעֲשֵׂה

הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ

מִצְרַיִם לֹא יִדְעֵנוּ מָה הָיָה לוֹ:

וַאֲמָרוּ לִי עֲבִיד לָנָא דַּחֲלוֹן דִּי יְהִכָּן

קִדְמָנָא אַרִי דִּין מִשָּׁה גִבְרָא דִּי

אֲסַקְנָא מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לָא יִדְעֵנָא

מָא הוּהּ לָהּ:

בֹּד וַאֲמַר לָהֶם לְמִי זֶהָב

הַתִּפְּרָקוּ וַיִּתְּנוּ לִי וַאֲשַׁלְּכֶהוּ

בְּאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֶגְלָה הַזֹּאת:

וַאֲמָרִית לְהוֹן לָמָן דִּהֲבָא פְּרִיקוּ וַיִּהְבּוּ

לִי וְרַמִּיתָהּ בְּנוֹרָא וְנִפְקַ עֶגְלָא הַדִּין:

ואמר להם. דבר אחד, למי זהב לבד, והם

מהרו והתפרקו ויתנו לי: ואשלכהו

באש. ולא ידעתי שיצא העגל הזה, ויצא:

כה וַיֵּרָא מִנְּשָׁה אֶת הָעָם כִּי

פָּרַע הוּא כִּי פָרַעַה אֶהְרֹן

לְשִׁמְצָה בְּקִמְיָהֶם:

וַחֲזָא מִנְּשָׁה יָת עֲמָא אֲרִי בְטִיל הוּא

אֲרִי בְטִילָנוֹן אֶהְרֹן לְאַסְבוּתָהוֹן שׁוּם

בִּישׁ לְדָרִיהוֹן:

פרוע. מגולה, נתגלה שמצו וקלוננו, כמו

ופרע את ראש האשה: לשמחה

בקמיהם. להיות להם הדבר הזה לגנות

בפי כל הקמים עליהם:

כו וַיַּעֲמֵד מִשָּׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה

וַיֹּאמֶר מִי לִי הָזֶה אֵלַי וַיֹּאסְפוּ

אֵלָיו כָּל בְּנֵי לֵוִי:

וְקָם מִשָּׁה בַּתֶּרַע מִשְׁרִיתָא וַאֲמַר מִן

דַּחֲלִיא דִּי יִיתוֹן לְוָתִי וְאֶתְכַנְּשׁוּ לְוָתָהּ

כָּל בְּנֵי לֹוִי:

מִי לֹה' אֵלֵי. יבֹא אֵלֵי: כָּל בְּנֵי לֹוִי. מִכָּאן

שֶׁכָּל הַשְּׁבֹט כָּשֵׁר:

כֹּז וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה אָמַר יְהוָה

אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שִׁימוּ אִישׁ

חֶרְבוֹ עַל יָרְכוֹ עֲבְרוּ וְשׁוּבוּ

מִשַּׁעַר לְשַׁעַר בַּמַּחֲנֶה וְהִרְגוּ

אִישׁ אֶת אָחִיו וְאִישׁ אֶת

רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת קָרְבוֹ:

וַאֲמַר לְהוֹן כְּדָנָן אֲמַר יי אֱלֹהָא
 דִּישְׂרָאֵל שׁוּו גִבֵּר חֲרִיבָה עַל יִרְכָּה
 עֲבֵרוּ וְתוֹבוּ מִתַּרְע לְתַרְע בְּמִשְׁרִיתָא
 וְקִטּוּלוּ גִבֵּר יְת אַחוּהִי וְגִבֵּר יְת חֲבֵרָה
 וַאֲנִשׁ יְת קָרִיבָה:

כֹּה אָמַר וְגו'. וְהֵיכָן אָמַר, זֹבַח לֵאלֹהִים
 יִחְרָם, כֹּךְ שְׁנוּיָה בְּמַכִּילְתָּא: אַחִיו. מֵאֲמוּ,
 וְהוּא יִשְׂרָאֵל:

כֹּה וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי לֵוִי כְּדָבָר מִנְּשָׁה
 וַיִּפְּלּוּ מִן הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא

כַּשֶּׁלֶשֶׁת אֲלֹפֵי אִישׁ:

וְעֲבָדוּ בְנֵי לֹוִי כְּפִתְגָּמָא דְּמִשָּׁה וְנִפְלִ

מִן עֲמָא בִּיּוֹמָא הַהוּא כְּתִלְתָּא אֲלֹפִין

גְּבֵרָא:

כַּט וַיֹּאמֶר מִשָּׁה מִלְּאוּ יְדְכֶם

הַיּוֹם לִיהְדֹּחַ כִּי אִישׁ בְּבִנּוֹ

וּבְאַחֲיוֹ וְלָתֵת עָלֵיכֶם הַיּוֹם

בִּרְכָּה:

וַאֲמַר מִשָּׁה קָרִיבוּ יְדְכוֹן קָרְבָּנָא יוֹמָא

דִּין קָדָם יִי אֲרִי גִבֹּר בְּבִרָה וּבִאֲחוּהִי

וְלֹאִיתָאָה עֲלֵיכֹון יוֹמָא דִּין בְּרִכָּן:

מִלָּאוּ יַדְכֶם. אַתֶּם הַהוֹרְגִים אוֹתָם, בַּדָּבָר

זֶה תִּתְחַנְּכוּ לִהְיוֹת כַּהֲנִים לְמָקוֹם: כִּי

אִישׁ. מִכֶּם יִמְלֹא יָדוֹ בִּבְנוֹ וּבִאֲחִיו:

לֹא וַיְהִי מִמַּחֲרַת וַיֹּאמֶר מִנְּשָׂא

אֶל הָעָם אַתֶּם חֲטֵאתֶם חֲטֵאתֶם חֲטֵאתֶם

גְּדֹלָה וְעֶתָּה אֶעֱלֶה אֶל יְהוָה

אֲוִלִי אֶכַּפְּרָה בְּעֵד חֲטֵאתְכֶם:

וְהָיָה בְּיוֹמָא דְּבִתְרוּהִי וְאָמַר מִשָּׁה
 לְעַמָּא אַתּוֹן חֲבֵתוֹן חוּבָא רַבָּא וְכַעַן
 אֶסְקִי קָדָם יְיָ מֵאִים אֲכַפֵּר עַל חוּבֵיכוֹן:
 אַכְפֵּרָה בַּעַד חַטָּאתְכֶם. אֲשִׁים כּוֹפֵר
 וְקִנּוּחַ וּסְתִימָה לְנֶגַד חַטָּאתְכֶם, לְהַבְדִּיל
 בֵּינֵיכֶם וּבֵין הַחַטָּא:

לֹא וַיֵּשֶׁב מִשָּׁה אֶל יְהוָה וַיֹּאמֶר
 אֲנִי חַטָּא הָעָם הַזֶּה חַטָּאָה
 גְּדוֹלָה וַיַּעַשׂוּ לָהֶם אֱלֹהִי זָהָב:

וְתַב מִשֶּׁה לְקָדָם יִי וְאָמַר בְּבָעוּ חֵב
 עֲמָא הִדִּין חוּבָא רַבָּא וְעַבְדּוּ לְהוּן
 דַּחֲלִין דְּדִהָב:

אֵלֵהי זָהָב. אַתָּה הוּא שְׁגִרְמַת לָהֶם,
 שֶׁהִשְׁפַּעַת לָהֶם זָהָב וְכָל חִפְצָם, מִה יַעֲשׂוּ
 שְׁלֹא יַחֲטְאוּ. מִשָּׁל לְמַלְךְ, שֶׁהִיָּה מֵאֲכִיל
 וּמִשְׁקָה אֶת בְּנוֹ וּמִקֶּשֶׁטּוֹ, וְתוֹלָה לוֹ כִּיס
 בְּצוּאָרוֹ וּמַעֲמִידוֹ בַּפֶּתַח בֵּית זִנּוּת, מִה
 יַעֲשֶׂה הֵבֶן שְׁלֹא יַחֲטֹא:

לֵב וְעֵתָה אֵם תִּשָּׂא חֲטֵאתָם

וְאִם אֵין מִיִּחְנִי נָא מִסְפָּרְךָ

אֲשֶׁר כָּתַבְתָּ:

וְכַעַן אִם שִׁבְקַת לְחֹבִיָּהוּן וְאִם לֹא

מִיִּחְנִי כַעַן מִסְפָּרְךָ דִּי כְּתַבְתָּא:

וְעַתָּה אִם תֵּשָׂא חֲטָאתָם. הֲרִי טוֹב, אִינִי

אוֹמֵר לְךָ מִיִּחְנִי: וְאִם אֵין מִיִּחְנִי. וְזֶה מִקְרָא

קָצֵר, וְכֵן הִרְבָּה: מִסְפָּרְךָ. מִכָּל הַתּוֹרָה

בּוֹלָה, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ עָלַי שֶׁלֹּא הֵייתִי כְּדֹאִי

לְבַקֵּשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים:

לֹא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵל מִנְּשָׂה מִי

אֲשֶׁר חָטָא לִי אֶמְחֶנּוּ מִסְפָּרֵי:

וְאָמַר יִי לְמִשָּׁה מִן דִּי חֵב קָדְמִי

אֶמְחֶנָּה מִסְפָּרֵי:

לִדְ וְעַתָּה לָךְ נָחָה אֶת הָעָם אֶל

אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ הִנֵּה מִלְּאָכִי

יְלִךְ לְפָנַיָּךְ וּבִיּוֹם פְּקֻדֵי

וּפְקֻדֹתַי עֲלֵהֶם חֲטָאתָם:

וּכְעַן אֵיזֵל דְּבַר יְתַ עֲמָא לְאַתֵּר דִּי

מִלְּלִית לָךְ הָא מִלְּאָכִי יְהִי קָדְמָךְ

וּבִיּוֹם אֲסַעְרוֹתַי וְאֲסַעַר עֲלֵיהוֹן

חֹבִיָּהוֹן:

אֵל אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ. יֵשׁ כֹּאֵן לָךְ אֲצֵל

דְּבוֹר בַּמָּקוֹם אֲלִיךְ, וְכֵן לְדַבֵּר לֹו עַל

אֲדוֹנֵיָּהוּ: הִנֵּה מַלְאָכִי. וְלֹא אֲנִי: וּבִיּוֹם

פִּקְדֵי וְגו'. עַתָּה שִׁמַּעְתִּי אֲלִיךְ מִלְּכֹוֹתֶם

יַחַד, וְתָמִיד תָּמִיד כִּשְׂאִפְקוֹד עֲלֵיהֶם

עֲוֹנוֹתֵיהֶם, וּפִקְדֹתֵי עֲלֵיהֶם מֵעַט מִן הָעוֹן

הַזֶּה עִם שְׂאֵר הָעֲוֹנוֹת, וְאֵין פּוֹרְעָנוֹת בָּאָה

עַל יִשְׂרָאֵל שְׂאִין בָּהּ קִצַּת מִפְרַעוֹן עוֹן

הָעֵגֶל:

לֹה וַיִּגְּף יְהוָה אֶת הָעָם עַל

אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת הָעֵגֹל אֲשֶׁר

עָשָׂה אֶהְרֹן: (ס)

וּמַחֲאֵי יְיָ יְתַעַמֵּא עַל דִּי אֲשַׁתְּעַבְדּוּ

לְעֵגְלָא דִּי עֲבַד אֶהְרֹן:

וַיִּגְּף ה' אֶת הָעָם. מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם,

לְעֵדִים בְּלֹא הַתְּרָאָה:

שמות פרק לג

א וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵּךְ

עֲלֵה מִזֶּה אֶתְּהָ וְהָעָם אֲשֶׁר

הָעֵלְיִת מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶל

הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי

לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלִיעֲקֹב

לֵאמֹר לְזֶרְעֲךָ אֶתְנַנֶּה:

וּמִלִּיל יְיָ עִם מִשָּׁה אֵיזֹל סָק מִכָּא אֶתְּ

וְעַמָּא דְאַסְקָתָא מֵאֶרֶץ דְּמִצְרַיִם

לְאֶרֶץ דִּי קִימִית לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק

וְלִיעֲקֹב לְמִימַר לְבְנֶיךָ אֶתְנַנֶּה:

לך עלה מזה. ארץ ישראל גבוה מכל
 הארצות, לכן נאמר עלה. דבר אחר, כלפי
 שאמר לו בשעת הכעס לך רד, אמר לו
 בשעת רצון לך עלה: אתה והעם. כאן לא
 אמר ועמד:

ב וְשַׁלַּחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ
 וְגִרְשִׁיתִי אֶת הַכְּנַעֲנִי הָאֹמְרִי
 וְהַחֲתִי וְהַפְּרָזִי הַחֲוִי וְהַיְּבוּסִי:
 וְאֶשְׁלַח קֹדֶמְךָ מַלְאָכָא וְאַתָּרְךָ יֵת
 כְּנַעֲנָאִי אֹמְרָאִי וְחֲתָאִי וּפְרָזָאִי חֲוָאִי

וַיְבֹסֵאִי:

וַגִּרְשִׁיתִי אֶת הַכֹּנַעֲנִי וְגו'. שֶׁשָּׂה אִמּוֹת

הֵן, וְהִגִּרְשִׁיתִי עֵמֶד וּפְנָה מִפְּנֵיהֶם מֵאֲלֵיוֹ:

גַּאֲלֵ אֶרֶץ זִבְתַּחֲלָב וְדִבְשָׁכִי

לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבָּךְ כִּי עִם קִישָׁה

עָרַף אֶתָּה פֶּן אֶכְלֶךְ בְּדִרְךָ:

לְאַרְעָא עֲבָדָא חֲלָב וְדִבְשָׁא אֲרִי לֹא

אֲסִלֵּק שְׁכַנְתִּי מִבֵּינְךָ אֲרִי עִם קִישִׁי

קִדְלֵ אֶת דִּילְמָא אֲשַׁצִּינְךָ בְּאַרְחָא:

אֵל אֶרֶץ זֶבֶת חֶלֶב וְדֹבֶשׁ. אֲנִי אֹמֵר לָךְ
 לְהַעֲלוֹתָם: כִּי לֹא אֵעֹלָה בְּקֶרֶבְךָ. לָכֵן אֲנִי
 אֹמֵר לָךְ וּשְׁלַחְתִּי לִפְנֶיךָ מִלֵּאדָּ: כִּי עִם
 קִשָּׁה עֹזֶרֶךָ אֵתָּה. וְכַשְׁשִׁינָתִי בְּקֶרֶבְכֶם
 וְאַתֶּם מִמְרִים בִּי, מִרְבָּה אֲנִי עֲלֵיכֶם זֵעִם:
 אֲכַלְךָ. לְשׁוֹן כִּלְיוֹן:

דְּוַיִּשְׁמַע הָעָם אֶת הַדִּבְרֵי הָרָע
 הַזֶּה וַיִּתְּאֲבָלוּ וְלֹא שָׁתוּ אִישׁ
 עֲדִיו עַל־יוֹ:

וַיִּשְׁמַע עַמָּא יְת פִּתְגָמָא בִּישָׂא הַדִּין

וְאֶת־אֲבָלוֹ וְלֹא שׁוּיֹו גִבֹּר תִּקּוֹן זִינָה
עֲלוֹהֵי:

הַדָּבָר הַרְעָ. שְׁאִין הַשְׂכִּינָה שׁוֹרָה
וּמַה־לִּכְתּ עִמָּם: אִישׁ עֵדִיו. כְּתָרִים שְׁנִיתָנוּ
לָהֶם בַּחֲזֹרֵב כְּשֶׁאִמְרוּ נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע:

הַ וַיֹּאמְרוּ יְהוָה אֵל מַעֲשֶׂה אָמַר
אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם עִם קַנְיָה
עֲרֹף רַגְעַ אֶחָד אֶעֱלֶה בְּקֶרֶבְךָ
וּכְלִיתִיךָ וְעַתָּה הוֹרֵד עֲדִיךָ

מַעֲלִיךְ וְאַדְעָה מָה אַעֲשֶׂה לָךְ:

וְאָמַר יי לְמִשָּׁה אֵימַר לְבָנִי יִשְׂרָאֵל

אֶתוֹן עִם קָשִׁי קִדֹּל שָׁעָה חֲדָא אֲסִלֵּק

שְׁכַנְתִּי מִבֵּינְךָ וְאַשִׁי צִינְךָ וְכַעַן אֶעֱדִי

תְּקוֹן זֵינְךָ מִנְךָ וְגִלִּי קִדְמִי מָה אֶעֱבֹד

לָךְ:

רַגַע אֶחָד אֶעֱלֶה בְּקֶרֶבְךָ וְכִלִּיתִיךָ. אִם

אֶעֱלֶה בְּקֶרֶבְךָ וְאַתֶּם מְמַרִּים בִּי בְּקִשְׁיוֹת

עֲרַפְכֶּם, אֲזַעֲזֶם עֲלֵיכֶם רַגַע אֶחָד, שֶׁהוּא

שִׁיעוֹר זַעֲמִי, שֶׁנֶּאֱמַר חֲבִי כַּמַּעֲט רַגַע עַד

יעבר זעם, ואכלה אתכם, לפיכך טוב לכם
 שאשלח מלאך: ועתה. פורענות זו תלקו
 מיד, שתורידו עדיכם מעליכם: ואדעה
 מה אעשה לך. בפקודת שאר העון, אני
 יודע מה שבלבי לעשות לך:

וַיִּתְּנֵצְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת
 עֲדֵימָה מֵהָר חֹרֵב:

וַאֲעֲדִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל יְתֹתָקוֹן זִינִיהוֹן
 מִטּוֹרָא דְּחֹרֵב:

את עדים מהר חורב. את העדי שהיה

בִּידָם מֵהָר חֹרֵב:

וּמִנְשָׁה יִקַּח אֶת הָאָהֳלָ וְנָטָה

לֹו מִחוּץ לַמַּחֲנֶה הָרְחֹק מִן

הַמַּחֲנֶה וְקָרָא לֹו אָהֳלָ מוֹעֵד

וְהָיָה כָּל מִבְּקֵשׁ יְהוָה יֵצֵא אֶל

אָהֳלָ מוֹעֵד אֲשֶׁר מִחוּץ

לַמַּחֲנֶה:

וּמִנְשָׁה נָסִיב יָת מִשְׁכְּנָא וּפְרִסָּה לָהּ

מִבְּרָא לְמִשְׁרִיתָא אֲרַחֵיק מִן מִשְׁרִיתָא

וְקָרִי לָהּ מִשְׁכַּן בֵּית אוֹלְפָנָא וִיהִי כָּל

דְּתַבֵּע אוֹלְפָן מִן קָדָם יִי נִפְק לְמִשְׁכַּן

בֵּית אוֹלְפָנָא דִּי מְבָרָא לְמִשְׁרִיתָא:

וּמִשָּׁה. מֵאוֹתוֹ עוֹן וְהִלָּאָה: יִקַּח אֶת

הָאֵהָל. לְשׁוֹן הַזֶּה הוּא, לִזְקָח אֵהָלוֹ

וְנוֹטָהוּ מִחוּץ לְמַחֲנֶה, אָמַר, מְנוּדָה לְרַב

מְנוּדָה לְתַלְמִיד: הִרְחִיק. אֲלֵפִים אִמָּה,

כְּעֵנִין שֶׁנֶּאֱמַר אֵךְ רַחֲוִק יִהְיֶה בִּינֵיכֶם

וּבִינָיו כֹּאֲלֵפִים אִמָּה בְּמִדָּה: וְקָרָא לוֹ.

וְהִיא קוֹרָא לוֹ אֵהָל מוֹעֵד, הוּא בֵּית וְעַד

לַמִּבְקֵשׁ תוֹרָה: כָּל מִבְקֵשׁ ה'. מִכֹּאן
 לַמִּבְקֵשׁ פָּנֵי זָקֵן, כַּמִּקְבֵּל פָּנֵי שְׂכִינָה: יֵצֵא
 אֶל אֱהֹל מוֹעֵד. כִּמוֹ יוֹצֵא. דְּבַר אַחֵר וְהִיא
 כָּל מִבְקֵשׁ ה', אֲפִילוֹ מִלֵּאכֵי הַשָּׁרֵת כִּשְׁהִיוּ
 שׂוֹאֲלִים מִקּוֹם שְׂכִינָה, חֲבֵרִיהֶם אוֹמְרִים
 לָהֶם הֲרִי הוּא בֹאֵהֶם לְשֵׁן מִשָּׁה:

חֲוִיָּה כְּצֵאת מִנְּשָׁה אֶל הָאֱהֹל
 יִקְוֶמוּ כָּל הָעָם וְנִצְּבוּ אִישׁ
 פֶּתַח אֱהֹלוֹ וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי
 מִנְּשָׁה עַד בֹּאוֹ הָאֱהֹלָה:

וְהָיָה כִּד נִפְק מִשָּׁה לְמִשְׁכָּנָא קִימין
 כָּל עֲמָא וּמִתְעַתְּדִין גְּבִיר בְּתִרְע
 מִשְׁכָּנָהּ וּמִסְתַּכְּלִין אַחֲוֵי מִשָּׁה עַד
 דְּעָלִל לְמִשְׁכָּנָא:

וְהִיא. לְשׁוֹן הוּזָה: כִּצְאָת מִשָּׁה מִן
 הַמַּחֲנֶה. לְלִכְת אֵל הָאֵהֱל: יְקוּמוּ כָל
 הָעָם. עוֹמְדִים מִפְּנֵיו, וְאִין יוֹשְׁבִין עַד
 שְׁנַתְכֶסָּה מֵהֶם: וְהַבִּיטוּ אַחֲרֵי מִשָּׁה.
 לְשִׁבָּה, אֲשֶׁרִי יִלּוּד אִשָּׁה שֶׁכֶךְ מוֹבִטָּח
 שֶׁהַשְׂכִּינָה תִכְנַס אַחֲרֵיוֹ לְפִתַח אֵהֱלו:

טוֹהִיָּה כְּבֹא מִשָּׁה הָאֱהֱלָה יִרְדּוּ

עַמּוּד הָעֵנָן וְעַמּוּד פֶּתַח הָאֱהֱלָה

וְדַבֵּר עִם מִשָּׁה:

וַהֲוֶה כִּד עֲלִל מִשָּׁה לְמִשְׁכָּנָא נְחִית

עַמּוּדָא דְעֵנָנָא וְקָאִים בְּתִרְעָה מִשְׁכָּנָא

וּמִתְמַלֵּל עִם מִשָּׁה:

וְדַבֵּר עִם מִשָּׁה. כְּמוֹ וּמִדַּבֵּר עִם מִשָּׁה.

תַּרְגוּמוֹ וּמִתְמַלֵּל עִם מִשָּׁה, שֶׁהוּא כְּבוֹד

הַשְּׂכִינָה, כְּמוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדַּבֵּר

אֱלֹהִים, וְאֵינוֹ קוֹרֵא מִדַּבֵּר אֱלֹהִים, כִּשְׁהוּא

קורא מדבר פתונו הקול מדבר בינו לבין
 עצמו, וההדיוט שומע מאליו, וכשהוא
 קורא מדבר, משמע שהמלך מדבר עם
 ההדיוט:

וְרָאָה כָּל הָעָם אֶת עַמּוּד
 הָעֵנָן עֹמֵד פֶּתַח הָאֵהָל וְקָם
 כָּל הָעָם וְהִשְׁתַּחֲוּוּ אִישׁ פֶּתַח
 אֵהָלוֹ:

וַחֲזֹן כָּל עַמָּא יַת עַמּוּדָא דְעֵנָנָא קָאם
 בְּתִרְעָה מִשְׁכְּנָא וְקִימִין כָּל עַמָּא וְסִגְדִין

גִּבּוֹר בְּתִרְעַ מִשְׁכִּינָה:

והשתחוּ. לשכינה:

יֵא וְדַבֵּר יְהוָה אֶל מַעֲשֵׂה פָנִים

אֶל פָּנִים כַּאֲשֶׁר יִדְבֹּר אִישׁ

אֶל רֵעֵהוּ וְשָׁב אֶל הַמַּחֲנֶה

וּמַעֲשֵׂתוֹ יְהוֹשִׁיעַ בֶּן נֹון נַעַר

לֹא יִמְיָשׁ מִתּוֹךְ הָאֶהָל: (פ)

וּמִתְמַלֵּל יִי עִם מַעֲשֵׂה מִמְּלֵל עִם מִמְּלֵל

כִּמָּא דְּמִמְּלֵל גִּבּוֹר עִם חֲבִירָה וְתַב

לְמִשְׁרִיתָא וּמִשׁוּמְשִׁנָּה יְהוֹשִׁעַ בַּר נֹון

עוֹלִימָא לָא עָדִי מִגּוּ מִשְׁכָּנָא:

ודבר ה' אל משה פנים אל פנים.

ומתמלל עם משה: ושב אל המחנה.

לאחר שנדבר עמו, היה שב משה אל

המחנה, ומלמד לזקנים מה שלמד, והדבר

הזה נהג משה מיום הכפורים עד שהוקם

המשכן ולא יותר, שהרי בשבעה עשר

בתמוז נשתברו הלוחות, ובי"ח שרף את

העגל ודן את החוטאים, ובי"ט עלה,

שנאמר ויהי ממחרת ויאמר משה אל

העם וגו', ועשה שם ארבעים יום ובקש
רחמים, שנאמר ואתנפל לפני ה' וגו',
ובראש חדש אלול נאמר לו ועלית בבקר
אל הר סיני, לקבל לוחות האחרונות,
ועשה שם מ' יום, שנאמר בהם ואנכי
עמדתי בהר כימים הראשונים וגו', מה
הראשונים ברצון אף האחרונים ברצון,
אמור מעתה, אמצעיים היו בכעס. בי'
בתשרי נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה
ובלב שלם, ואמר לו למשה סלחתי
כדברך, ומסר לו לוחות אחרונות, וירד

והתחיל לצוותך על מלאכת המשכן,
ועשאוהו עד אחד בניסן, ומשהוקם לא
נדבר עמו עוד, אלא מאהל מועד: ושב
אל המחנה. תרגומו ותב למשריתא, לפי
שהוא לשון הווה, וכן כל הענין, וראה כל
העם וחזן, ונצבו וקיימין. והביטו,
ומסתכלין. והשתחוו, וסגדין. ומדרשו,
ודבר ה' אל משה שישוב אל המחנה, אמר
לו אני בכעס ואתה בכעס, אם כן מי
יקרבם:

שלישי

יב ויאמר

מִנְשָׁה אֵל יְהוָה רֵאָה אֶתָּה

אֲמַר אֵלַי הֶעֱלֵ אֶת הָעָם הַזֶּה

וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתָּנִי אֶת אֲשֶׁר

תִּשְׁלַח עָמִי וְאַתָּה אֲמַרְתָּ

יִדְעֶתִיךָ בְּשֵׁם וְגַם מִצַּאת חַן

בְּעֵינַי׃

וְאָמַר מֹשֶׁה קִדְּם יְיָ חֲזִי דְאַתְּ אָמַר לִי
 אֲסִיק יְתַ עֲמָא הֲדִין וְאַתְּ לֹא הוֹדַעְתָּנִי
 יְתַ דִּי תִשְׁלַח עָמִי וְאַתְּ אֲמַרְתָּ רַבִּיתְךָ
 בְּשׁוּם וְאַף אֲשַׁכַּחְתָּא רַחֲמִין קִדְּמִי:

רֹאה אַתָּה אֹמֵר אֵלַי. רֹאה, תֵּן עֵינֶיךָ
 וּלְבָבְךָ עַל דְּבָרֶיךָ, אַתָּה אֹמֵר אֵלַי וְגו' וְאַתָּה
 לֹא הוֹדַעְתָּנִי וְגו', וְאֵשֶׁר אֲמַרְתָּ לִי הִנֵּה
 אֲנִי שׁוֹלַח מְלָאךְ, אֵין זֶה הוֹדַעָה, שְׂאִין
 אֲנִי חֶפֶץ בָּהּ: וְאַתָּה אֲמַרְתָּ יִדְעָתִיךָ בְּשֵׁם.
 הַכֵּרְתִּיךָ מִשְׁאֵר בְּנֵי אָדָם בְּשֵׁם חֲשִׁיבוֹת,

שֶׁהָרִי אִמְרַת לִי הִנֵּה אֲנֹכִי בֹא אֵלֶיךָ בֶּעֶב
הַעֲנֵן זָגוֹ' וְגַם בְּךָ יֵאֱמִינוּ לְעוֹלָם:

יִגְ וְעַתָּה אִם נָא מַצָּאתִי חֵן
בְּעֵינֶיךָ הוֹדֵעֲנִי נָא אֶת דִּרְכְּךָ
וְאֶדְעֶךָ לְמַעַן אֶמְצֵא חֵן
בְּעֵינֶיךָ וְרֵאֶה כִּי עֲמִידָה חֲגוּרִי
חַיָּה:

וְכַעַן אִם כָּעַן אֲשַׁכַּחֲתִי רַחֲמִין קָדְמָךָ
הוֹדֵעֲנִי כָּעַן יְתֹ אֲוֶרַח טוֹבָךָ וְאֶדַע

רַחֲמָךְ בְּדִיל דְּאַשְׁכַּח רַחֲמִין קִדְמָךְ

וַגְּלִי קִדְמָךְ אֲרִי עֵמֶךְ עֲמָא הִדִּין:

ועתה. אם אמת שמצאתי חן בעיניך,

הודיעני נא את דרכיך, מה שכר אתה נותן

למוצאי חן בעיניך: ואדעך למען אמצא

חן בעיניך. ואדע בזו מדת תגמוליך, מה

היא מציאת חן שמצאתי בעיניך, ופתרון

למען אמצא חן, למען אכיר כמה שכר

מציאת החן: וראה כי עמך הגוי הזה.

שלא תאמר ואעשה אותך לגוי גדול, ואת

אלה תעזוב, ראה כי עמך הם מקדם, ואם

בהם תמאס, איני סומך על היוצאים
 מחלצי שיתקיימו, ואת תשלום השכר
 שלי בעם הזה תודיעני. ורבותינו דרשוהו
 במסכת ברכות, ואני ליישב המקראות על
 אופניהם ועל סדרם באתי:

יָד וַיֹּאמֶר פָּנַי יֵלְכוּ וְהִנַּחְתִּי
 לָךְ:

וַיֹּאמֶר שְׁכַנְתִּי תִהְיֶה וְאָנִיחַ לָךְ:

ויאמר פני ילכו. כתרגומו, לא אשלח
 עוד מלאך, אני בעצמי אלוך, כמו ופניך

הולכים בקרב:

טו וַיֹּאמֶר אֱלֹיוֹ אִם אֵין פָּנֶיךָ

הֶלְכִים אֶל תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה:

וַאֲמַר קִדְמוֹהִי אִם לִית שְׁכִנְתְּךָ

מִהֲלָכָא בִינָנָא לֹא תִסְקִינָנָא מִכָּא:

וַיֹּאמֶר אֱלִיוֹ. בְּזוֹ אֲנִי חִפְץ, כִּי עַל יְדֵי

מִלָּאךְ אֶל תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה:

טז וּבִמְהָ יִרְדַּע אֲפֹא כִּי

מַצָּאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמְּךָ

הֲלוֹא בִּלְכַתְּךָ עָמָנוּ וְנִפְלִינוּ

אֲנִי וְעַמֶּךָ מִכָּל הָעָם אֲשֶׁר עַל

פְּנֵי הָאֲדָמָה: (פ)

וּבִמָּה יִתִּידַע הָכָא אֲרִי אֲשַׁכַּחִית רַחֲמִין

קִדְמָךְ אֲנָא וְעַמְךָ הֲלָא בְּמִיָּהךְ שְׁכִנְתָּךְ

עָמָנָא וַיִּתְּעַבְדֵּן לָנָא פְּרִישָׁן לִי וְלְעַמְךָ

מִשְׁנֵי מִכָּל עַמָּא דִּי עַל אֲפִי אֲרַעָא:

ובמה יודע אפוא. יודע מציאת החן,

הלא בלכתך עמנו, ועוד דבר אחר אני

שואל ממך, שלא תשרה שכינתך עוד על
 אומות עובדי אלילים: ונפלינו אני ועמך.
 ונהיה מובדלים בדבר הזה מכל העם, כמו
 והפלה ה' בין מקנה ישראל וגו':

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מִנְּשָׁה גַם
 אֶת הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתְּ
 אֲנִישָׁה כִּי מֵצֵאתָ חֵן בְּעֵינַי
 וְאֶדְעָךָ בְּשֵׁם:

וַאֲמַר יִי לְמִנְּשָׁה אַף יָת פִּתְגָמָא הֲדִין

דִּי מַלְלָתָא אֶעְבֵּד אַרִי אֲשַׁכַּחַת רַחֲמִין
קִדְמִי וְרַבִּיתְךָ בְּשׁוּם:

גם את הדבר הזה. שלא תשרה שכינתי
עוד על עובדי אלילים אעשה, ואין דבריו
של בלעם הרשע על ידי שריית שכינה,
אלא נופל וגלוי עינים, כגון ואלי דבר
יגונב, שומעין על ידי שליח:

יח רביעי ויאמר

הֲרֵאֵנִי נָא אֶת כְּבוֹדְךָ׃

וְאֶמֶר אֲחֻזֵּנִי כְעֵן יְתִיקְךָ׃

וַיֹּאמֶר הֲרֵאֵנִי נָא אֶת כְּבוֹדְךָ. רֹאה מִשָּׁה

שֶׁהִיא עַת רְצוֹן וּדְבָרִיו מִקּוֹבָלִים, וְהוֹסִיף

לִשְׁאוֹל לְהִרְאוֹתוֹ מִרְאִית כְּבוֹדוֹ׃

יְיָ וַיֹּאמֶר אֲנִי אֶעֱבִיר כָּל טוֹבִי

עַל פָּנֶיךָ וְקָרָאתִי בְשֵׁם יְהוָה

לְפָנֶיךָ וְחִנַּתִּי אֶת אֲשֶׁר אֲחִזָּךְ

וְרַחֲמֹתַי אֶת אֲשֶׁר אֲרַחֵם׃

וְאָמַר אֲנִי אֶעֱבֹר כָּל טוֹבִי עַל אִפְיָךְ.

וְאֶקְרִי בְשֵׁמָא דִּי קִדְמָךְ וְאַחֲזִין לְמִן

דְּאַחֲזִין וְאַרְחִם עַל מִן דְּאַרְחִם:

וַיֹּאמֶר אֲנִי אֶעֱבִיר וְגו'. הַגִּיעָה שְׁעָה

שֶׁתִּרְאֶה בְּכַבּוּדִי מָה שֶׁאַרְשֶׁה אוֹתְךָ

לִרְאוֹת, לְפִי שֶׁאֲנִי רוֹצֶה וְצָרִיךְ לְלַמֵּדְךָ

סֹדֶר תְּפִלָּה, שֶׁכְּשֶׁנִּצְרַכְתָּ לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים

עַל יִשְׂרָאֵל, הַזְכֵּרְתָּ לִּי זְכוֹת אֲבוֹת, כְּסִבּוֹר

אֶתְּהָ שֶׁאִם תִּמָּה זְכוֹת אֲבוֹת אֵין עוֹד

תִּקְוָה, אֲנִי אֶעֱבִיר כָּל מִדַּת טוֹבִי לְפָנֶיךָ עַל

הַצּוֹר, וְאַתָּה צָפוֹן בְּמַעֲרָה, וְקִרְאַתִּי בְּשֵׁם

ה' לפניך, ללמדך סדר בקשת רחמים, אף
אם תכלה זכות אבות. וכסדר זה שאתה
רואה אותי מעוטף וקורא י"ג מדות, הוי
מלמד את ישראל לעשות כן, ועל ידי
שיזכירו לפני רחום וחנון, יהיו נענין, כי
רחמי לא כלים: וחנותי את אשר אחון.
אותן פעמים שארצה לחון: ורחמתי. עת
שאחפוץ לרחם. עד כאן לא הבטיחו אלא
עתים אענה ועתים לא אענה, אבל בשעת
מעשה אמר לו הנה אנכי כורת ברית,
הבטיחו שאינן חוזרות ריקם:

ב וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לִרְאוֹת אֶת

פָּנַי כִּי לֹא יִרְאֵנִי הָאָדָם וְחַיִּי׃

וַאֲמַר לֹא תִיכּוֹל לְמַחְזִי יְתֵ אִפִּי

שְׁכַנְתִּי אֲרִי לֹא יַחְזִינֵנִי אֲנִישָׂא

וַיִּתְּקִים׃

וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל זְגוּ'. אִךְ כְּשֶׁאֶעְבִּיר כָּל

טוֹבִי עַל פָּנֶיךָ, אֵינִי נוֹתֵן לְךָ רֵשׁוֹת לִרְאוֹת

אֶת פָּנַי׃

כא וַיֹּאמֶר יְהוָה הִנֵּה מְקוֹם

אֶתִּי וְנִצַּבְתָּ עַל הַצּוּר:

וְאָמַר ייִּי הָאֵל אֶתֶר מִתְקֵן קִדְמִי

וְתִתְּעַתֵּד עַל טִנָּא:

הִנֵּה מְקוֹם אֶתִּי. בָּהֵר אֲשֶׁר אֲנִי מְדַבֵּר

עִמָּךְ תָּמִיד, יֵשׁ מְקוֹם מוֹכֵן לִי לְצִרְכְּךָ

שֶׁאֵטְמִינֶךָ שֵׁם שְׁלֹא תִזְוֶק, וּמִשֵּׁם תִּרְאֶה

מֵה שֶׁתִּרְאֶה, זֶה פֶּשׁוּטוֹ. וּמִדְרֶשׁוֹ, עַל

מְקוֹם שֶׁהִשְׁכִּינָה שֵׁם מְדַבֵּר, וְאֹמֵר

הַמְּקוֹם אֶתִּי וְאֵינִי אֹמֵר אֲנִי בַּמְּקוֹם,

שֶׁהִקְבִּ"ה מְקוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם וְאֵין עוֹלָמוֹ

מקומו:

כב וְהָיָה בַּעֲבוּר כְּבוֹדִי וְשִׁמְתִּיךָ

בְּנִקְרַת הַצּוּר וְשִׁכְתִּי כַּפִּי

עָלֶיךָ עַד עָבְרִי:

וַיְהִי בַּמַּעֲבָר יִקְרֵי וְאֶשְׁוִינְךָ בַּמַּעֲרָת

טֶנְרָא וְאֶגִּין בְּמִימָרִי עָלֶיךָ עַד דְּאֶעְבֵּר:

בַּעֲבוּר כְּבוֹדִי. כְּשֶׁאֶעְבוּר לִפְנֶיךָ: בְּנִקְרַת

הַצּוּר. כְּמוֹ הָעֵינִי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תִּנְקֶר,

יִקְרוּהָ עוֹרְבִי נַחֵל, אֲנִי קִרְתִּי וְשִׁתִּיתִי מִיָּם,

גִּזְרָה אַחַת לָהֶם: נִקְרַת הַצּוּר. כְּרִיית

הצור: ושכותי כפי. מכאן שנתנה רשות
 למחבלים לחבל, ותרגומו ואגין במימרי,
 כנוי הוא לדרך כבוד של מעלה, שאינו
 צריך לסוכך עליו בכף ממש:

בַּגְוָה־סִרְתִּי אֶת כַּפִּי וְרֵאִיתָ אֶת
 אַחֲרֵי וּפָנַי לֹא יֵרְאוּ: (פ)

וְאֶעֱדִי יָת דְּבַר־תְּקָרִי וְתַחֲזִי יָת דְּבַתְרִי
 וְדַקְדַּמִּי לֹא יִתְחַזֶּן:

והסרתי את כפי. ואעדי ית דברת יקרי,
 כשתסתלק הנהגת כבודי מכנגד פניך,

ללכת משם ולהלך: וראית את אחורי.

הראהו קשר של תפילין:

שמות פרק לד

חמישי

ויאמר

יהוה אל משה פסל לך שני

לחות אבנים פראשנים

וכתבתי על הלחות את

הדברים אשר היו על הלחות

הִרְאֵשׁנִים אֲשֶׁר שְׁבֶרְתָּ:

וְאָמַר יי לְמִשָּׁה פֶּסֶל לָךְ תִּרִּין לִוְחֵי

אֲבִנִּיא כְּקִדְמָאִי וְאַכְתּוּב עַל לִוְחֵיא יֵת

פְּתַגְמִיא דִּי הוּוּ עַל לִוְחֵיא קִדְמָאִי דִּי

תְּבִרְתָּא:

פֶּסֶל לָךְ. הִרְאֵהוּ מַחְצָב סַנְפִּירִינוּן מִתּוֹךְ

אֲהֵלוּ, וְאָמַר לוֹ הַפְּסוּלָתָא יִהְיֶה שִׁלְךָ,

וּמִשָּׁם נִתְעַשָּׂר מִשָּׁה הֶרְבָּה: פֶּסֶל לָךְ.

אַתָּה שְׁבֶרְתָּ הִרְאֵשׁוֹנוֹת, אַתָּה פֶּסֶל לָךְ

אַחֲרוֹת, מִשָּׁל לְמַלְךְ שְׁהִלְךְ לְמַדִּינַת הַיָּם

והניח ארוסתו עם השפחות, מתוך קלקול
השפחות יצא עליה שם רע, עמד
שושבינה וקרע כתובתה, אמר, אם יאמר
המלך להורגה, אומר לו עדיין אינה
אשתך, בדק המלך ומצא שלא היה
הקלקול אלא מן השפחות, נתרצה לה,
אמר לו שושבינה, כתוב לה כתובה אחרת
שנקרעה הראשונה, אמר לו המלך, אתה
קרעת אותה, אתה קנה לה נייר אחר ואני
אכתוב לה בכתב ידי, כן המלך זה הקב"ה,
השפחות אלו ערב רב, והשושבין זה

משה, ארוסתו של הקב"ה אלו ישראל,

לכך נאמר פסל לך:

ב וְהָיָה נֶכּוֹן לְבַקֵּךְ וְעֵלִיתָ

בַּבֶּקֶר אֶל הַר סִינַי וְנִצַּבְתָּ לִּי

שֵׁם עַל רֹאשׁ הָהָר:

וְהָיָה זִמִּין לְצִפּוֹרָא וְתִסַּק בְּצִפּוֹרָא

לְטוֹרָא דְּסִינַי וְתִתְעַתֵּד קִדְמִי תָמָן עַל

רִישׁ טוֹרָא:

נכוֹן. מזומן:

ג וְאִישׁ לֹא יַעֲלֶה עִמָּךְ וְגַם

אִישׁ אֶל יָרֵא בְּכָל הַחֵר גַּם

הַצֹּאן וְהַבָּקָר אֶל יִרְעֹו אֶל

מִן הַחֵר הַהוּא:

וְאִישׁ לֹא יִסַּק עִמָּךְ וְאִף אִישׁ לֹא

יִתְחַזֵּי בְּכָל טוֹרָא אִף עֲנֵא וְתוֹרֵי לֹא

יִרְעֹון לְקַבֵּל טוֹרָא הַהוּא:

וְאִישׁ לֹא יַעֲלֶה עִמָּךְ. הִרְאָשׁוֹנוֹת עַל יְדֵי

שֶׁהָיוּ בַתְּשׁוּאוֹת וְקוֹלוֹת וְקַהֲלוֹת, שֶׁלֹּטָה

בהן עין רעה, אין לך יפה מן הצניעות:

ד וַיִּפְסֹל שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים

כָּרְאֵשְׁנִים וַיִּשְׁכֹּם מִנְּשָׁה בַּבֶּקֶר

וַיַּעַל אֶל הַר סִינִי כֹאֲשֶׁר צִוָּה

יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׁנֵי

לַחַת אֲבָנִים:

וּפֶסֶל תֵּרִין לוֹחֵי אֲבָנִיָּא כְּקִדְמָאִי

וְאֶקְדָּם מִנְּשָׁה בְּצַפְרָא וְסִלִּיק לְטוֹרָא

דְּסִינֵי כְּמָא דְּפִקֵּד יִי יִתָּה וְנִסֵּב בִּידָה

תִּרְיִן לֹחִי אֲבִיָּא:

ה וַיֵּרֶד יְהוָה בְּעָנָן וַיִּתְּצַב

עַמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה:

וַאֲתַגְּלִי יִי בְּעֵנָנָא וַאֲתַעֲתֵד עִמָּה תִּמָּן

וַיִּקְרָא בְּשֵׁמָא דִּיִּי:

וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה'. מִתְּרַגְּמִינָן וְקָרָא בְּשֵׁמָא

דְּה':

ו וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל פָּנָיו וַיִּקְרָא

יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן

אֶרֶץ אֲפִים וְרַב חֶסֶד וְאַמֶּת:

וְאֶעֱבֹר יְיָ שְׁכֵנֶתָה עַל אֲפוּהִי וְקָרָא יְיָ

יְיָ אֱלֹהָ רַחֲמָנָא וְחֲנּוּנָא מְרַחֵק רִגְזִי

וּמִסְגִּי לְמַעַבְד טַבּוֹן וְקִשּׁוּט:

ה' ה'. מַדַּת רַחֲמִים הִיא, אַחַת קוֹדֶם

שִׁיחֻטָּא, וְאַחַת לְאַחַר שִׁיחֻטָּא וַיֵּשׁוּב: אַל.

אֵף זֶה מַדַּת רַחֲמִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר, אֵלֵי

אֵלֵי לְמַה עִזְבַּתְנִי, וְאֵין לוֹמֵר לְמַדַּת הַדִּין

לְמַה עִזְבַּתְנִי, כֵּךְ מִצְאָתִי בִּמְכִילָתָא: אֶרֶץ

אֲפִים. מֵאֲרִיךְ אֲפֹ, וְאֵינוּ מִמָּהֵר לִיפְרֹעַ,

שִׁמְאָ יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה: זָרָב חֶסֶד. לְצַרִּיכִים
 חֶסֶד, שְׂאִין לָהֶם זְכוּת כָּל כֵּךְ: וְאַמַּת.
 לְשָׁלֹם שִׁכָּר טוֹב לַעֲשׂוֹי רְצוֹנוֹ:

וְנִצֵּר חֶסֶד לְאַלְפִים נִשְׂא עוֹן
 וְפִשַׁע וְחַטָּאָה וְנִקָּה לֹא וְנִקָּה
 פִּקֹּד עוֹן אֲבוֹת עַל בָּנִים וְעַל
 בָּנֵי בָנִים עַל שְׂלֵשִׁים וְעַל
 רַבָּעִים:

נִטָּר טִיבוֹ לְאַלְפֵי דָרִין שִׁבְק לְעוֹיִן

וְלִמְרוֹד וְלַחֲבוּבִין סָלַח לְדַת־יְבִין
 לְאוֹרֵיתָהּ וְלִדְלָא תִּיבִין לֹא מִזִּכִּי
 מִסַּעַר חוּבֵי אֲבָהֶן עַל בְּנִין וְעַל בְּנֵי
 בְּנִין מִרְדִּין עַל דֶּר תְּלִיתִי וְעַל דֶּר
 רַב־יַעֲיִ:

נוצר חסד. שהאדם עושה לפניו:
 לאלפים. לשני אלפים דורות. עונות, אלו
 הזדונות. פשעים, אלו המרדים שאדם
 עושה להכעיס: ונקא לא ינקא. לפי
 פשוטו משמע, שאינו מוותר על העון

לַגְמֹרִי, אֲלֵא נִפְרַע מִמֶּנּוּ מַעַט מַעַט.
 וְרַבּוֹתֵינוּ דְרֵשׁוּ, מִנְקָה הוּא לְשָׁבִים וְלֹא
 יִנְקָה לְשֹׂאֵינָן שְׁבִים: פּוֹקֵד עוֹן אֲבוֹת עַל
 בָּנִים. כְּשֶׁאֹחֲזִים מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֵיהֶם
 בִּידֵיהֶם, שֶׁכֶּבֶד פִּירֵשׁ בַּמִּקְרָא אַחֵר
 לְשׁוֹנָאִי: וְעַל רַבְעִים. דּוֹר רַבִּיעִי, נִמְצְאָתָא
 מִדָּה טוֹבָה מְרֻבָּה עַל מִדָּת פּוֹרְעָנוֹת אַחַת
 לְחֹמֶשׁ מֵאוֹת, שֶׁבַּמִּדָּה טוֹבָה הוּא אוֹמֵר
 נּוֹצֵר חֶסֶד לְאֻלְפִים:

ח וַיִּמְהָר מַעֲשֵׂה וַיִּפְקֹד אֶרְצָה

וַיֵּשֶׁתְּחוּ:

וְאוֹחֵי מֹשֶׁה וּכְרַע עַל אֲרָעָא וּסְגִיד:

וַיִּמָּהַר מֹשֶׁה. כַּשֵּׂרָאָה מֹשֶׁה שְׂכִינָה

עוֹבֶרֶת וְשָׁמַע קוֹל הַקְּרִיָּאָה, מִיַּד וַיֵּשֶׁתְּחוּ:

ט וַיֹּאמֶר אִם נָא מִצַּאתִי חֵן

בְּעֵינַיִךְ אֲדֹנָי יְיָ נָא אֲדֹנָי

בְּקֹרְבָנוּ כִּי עִם קִשָּׁה עֲרָף הוּא

וּסְלִחָתָ לְעוֹנֵינוּ וְלִחֲטֹאתֵינוּ

וְנַחֲלֹתָנוּ:

וַאֲמַר אִם כָּעַן אֲשַׁכַּחִית רַחֲמִין קִדְמָךְ

יִי תַהֲךְ כָּעַן שְׁכַנְתָּא דִּי בִינָנָא אֲרִי

עַם קָשִׁי קַדְלָהּ הוּא וְתִשְׁבּוּק לְחוּבָנָא

וְלַחֲטָאנָא וְתַחֲסַנָּא:

יֵלֶךְ נָא ה' בִּקְרַבְנוּ. כְּמוֹ שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ,

מֵאַחֵר שֶׁאַתָּה נוֹשֵׂא עוֹן, וְאִם עִם קִשָּׁה

עוֹרֵף הוּא וַיִּמְרוּ בְךָ, וְאָמַרְתָּ עַל זֹאת פֶּן

אֲכַלְךָ בְּדֶרֶךְ, אַתָּה תִּסְלַח לְעוֹנֵינוּ וְגו'.

כִּי בִּמְקוֹם אֵם: וְנַחֲלָתָנוּ. וְתַתַּנּוּ לָךְ

לְנַחֲלָה מִיִּזְחָדָת, זֶה הִיא בִּקְשָׁת וְנִפְלִינוּ אֲנִי

ועמד, שלא תשרה שכינתך על האומות
עובדי אלילים:

שישי ויאמר הנה

אנכי כרת ברית נגד כל

עמך אעשה נפלאות אשר לא

נבראו בכל הארץ ובכל

הגוים וראתה כל העם אשר

אתה בקרבך את מעשה יהוה

כִּי נֹרָא הוּא אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה

עֲמִדָּה:

וְאָמַר הָא אֲנִי גִזַּר קִיָּם קָדָם כָּל עַמִּי

אֶעֱבֹד פְּרִישָׁן דִּי לֹא אֶתְבָּרִיאוּ בְּכָל

אֶרֶעָ וּבְכָל עַמִּמִּיָּא וַיַּחֲזִי כָל עַמָּא דִּי

אֶת בִּינִיָּהוֹן יֵת עֹבְדָא דִּי אֶרִי דָּחַל

הוּא דִּי אֲנִי עֶבֶד עַמִּי:

כּוֹרֶת בְּרִית. עַל זֹאת: אַעֲשֶׂה נִפְלְאוֹת.

לְשׁוֹן וְנִפְלִינוּ, שְׁתַּהֲיוּ מוֹבְדִּים בְּזוֹ מִכָּל

הָאוֹמוֹת עֹבְדֵי אֱלִילִים, שְׁלֹא תִשְׂרָה

שכינתי עליהם:

יֵא שֶׁמֶר לָךְ אֶת אֲשֶׁר אָנֹכִי

מִצִּוְךָ הַיּוֹם הֵנִנִּי גֵרֶשׁ מִפָּנֶיךָ

אֶת הָאֲמֹרִי וְהַכְנַעְנִי וְהַחֲתִי

וְהַפְרִזִּי וְהַחֲוִי וְהִבּוֹסִי:

טַר לָךְ יֵת דִּי אֲנֵא מִפְקֹדֶךָ יוֹמָא דִּין

הָא אֲנֵא מִתְרַךְ מִן קַדְמָךְ יֵת אֲמֹרָאִי

וְכַנְעֵנָאִי וְחַתָּאִי וּפְרִזָּאִי וְחֹאִי

וִיבּוֹסָאִי:

את האמורי וגו'. ו' אומות יש כאן, כי

הגרגשי עמד ופנה מפניהם:

יב השמר לך פן תכרת ברית

ליושב הארץ אשר אתה בא

עליה פן יהיה למוקש בקרבך:

אסתמר לך דילמא תגזר קים ליתב

ארעא די את עלל עלה דילמא יהי

לתקלא בינך:

יג כי את מזבחם תתצון

וְאֵת מִצְבֹּתָם תִּשְׁבֶּרֶן וְאֵת

אֲשֶׁרֶיךָ תִּכְרֹתוֹךָ׃

אֲרִי יְתֶּךָ אֲגֹרִיָּהוֹן תִּתְרַעֵן וְיֶתְךָ קִמְתָּהוֹן

תִּתְבָּרֶן וְיֶתְךָ אֲשֶׁרִיָּהוֹן תִּקְצֹצוֹן׃

אֲשֶׁרֶיךָ. הוּא אֵיכָן שְׁעוּבִים אוֹתוֹ׃

יְדֶכָּה כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אֲחֵר

כִּי יִחְוָה קִנָּא שְׁמֹךָ אֵל קִנָּא

הוּא׃

אֲרִי לֹא תִסְגֹּד לְטַעֲוֹת עַמִּיָּא אֲרִי יְיָ

קָנָא שְׁמָה אֵל קָנָא הוּא:

קנא שמו. מקנא להפרע ואינו מוותר.

וזהו כל לשון קנאה, אוהז בנצחוננו ופורע

מעוזביו:

טו פֶּן תִּכְרֹת בְּרִית לְיוֹשֵׁב

הָאָרֶץ וְזָנוּ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם

וְזָבְחוּ לְאֱלֹהֵיהֶם וְקָרָא לָךְ

וְאָכַלְתָּ מִזְבַּחוֹ:

דילמא תגזר קים ליתב ארעא ויטעון

בְּתֵר טַעַתְהוֹן וַיִּדְבַּחֲוֹן לְטַעַתְהוֹן
וַיִּקְרוֹן לָךְ וְתִיכּוֹל מִדְּבַחֲהוֹן:

וּאֲכַלְתָּ מִזִּבְחוֹ. כִּסְבוֹר אֶתָּה שְׂאִין עוֹנֵשׁ
בְּאֲכִילָתוֹ, וְאֲנִי מַעֲלָה עֲלֶיךָ כְּמוֹדָה
בְּעִבּוּדָתוֹ, שְׁמַתוֹךְ כֵּךְ אֶתָּה בֹּא וּלְזַקָּה
מִבְּנוֹתָיו לְבָנֶיךָ:

טו וְלִקְחָתָּ מִבְּנֹתָיו לְבָנֶיךָ וְזָנוּ
בְּנֹתָיו אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן וְהִזְנוּ
אֶת בָּנֶיךָ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן:

וְתִסַּב מִבְּנֵי־הוֹן לְבָנֶיךָ וַיִּטְעִין בְּנֵי־הוֹן

בְּתֵר טַעֲוֹתֶהוּן וַיִּטְעִין יְת בְּנִיךְ בְּתֵר

טַעֲוֹתֶהוּן:

יֹאֲלֹהִי מִסִּכָּה לֹא תַעֲשֶׂה לָךְ:

דַּחֲלֹן דְּמִתְכָּא לֹא תַעֲבִיד לָךְ:

יח אֶת חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר

שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכֵל מִצּוֹת

אֲשֶׁר צִוִּיתְךָ לַמּוֹעֵד חֹדֶשׁ

הָאָבִיב כִּי בַחֹדֶשׁ הָאָבִיב

יֵצֵאת מִמִּצְרַיִם:

יֵת חֲגָא דְּפִטְרִיא תֵטַר שְׁבַעא יוֹמִין

תֵיכּוֹל פִּטְרָא כְּמָא דִּי פִקְדָתְךָ לְזִמָּן

יֵרְחָא דְּאַבְיבָא אַרִי בִּירְחָא דְּאַבְיבָא

נִפְקָתָא מִמְצָרִים:

חֲדַשׁ הָאבִיב. חֲדַשׁ הַבְּכוֹר, שֶׁהַתְּבוּאָה

מֵתְּבַכֶּרֶת בְּבִישׁוּלָהּ:

יֵט כָּל פִּטְרָא רַחֵם לִי וְכָל מְקוֹנָךְ

תִּזְכֹּר פִּטְרָא שׁוֹר וְשֶׁה:

כָּל פֶּתַח וְלֹדָא דִּילִי וְכָל בְּעִירָךְ דְּכָרִין

תִּקְדֹּשׁ בְּכוֹר תּוֹר וְאִמָּר:

כֹּל פֶּטֶר רַחֵם לִי. בָּאָדָם: וְכֹל מִקְנֶךָ תִּזְכֹּר

וְגו'. וְכֹל מִקְנֶךָ אֲשֶׁר תִּזְכֹּר בִּפְטֹר שׁוֹר

וְשֶׁה, אֲשֶׁר יִפְטֹר זֶכֶר אֶת רַחֲמָה. פֶּטֶר.

לְשׁוֹן פְּתִיחָה, וְכֵן פּוֹטֵר מִיָּם רֹאשִׁית מִדּוֹן.

תִּי"ו שֶׁל תִּזְכֹּר לְשׁוֹן נִקְבָּה הִיא, מוֹסֵב עַל

הַיּוֹלָדָת:

ב וּפְטֹר חֲמֹר תִּפְדָּה בְּשֶׁה

וְאֵם לֹא תִפְדָּה וְעֶרְפָּתוֹ כֹּל

בְּכוֹר בְּנֶיךָ תִּפְדָּה וְלֹא יִרְאוּ

פְּנֵי יִקָּם:

וּבּוֹכָרָא דְחֲמָרָא תְּפָרוֹק בְּאִימָרָא וְאִם

לֹא תְּפָרוֹק וְתִנְקַפֵּה כָּל בּוֹכָרָא דְּבִנִּיךְ

תְּפָרוֹק וְלֹא יִתְחַזֵּן קֶדְמִי יִקָּנִין:

זַפְטֵר חֲמֹזֵר. וְלֹא שְׂאֵר בַּהֲמָה טַמְאָה:

תַּפְדָּה בִּשְׂשָׁה. נוֹתֵן שֶׁהָ לִכְהֵן, וְהוּא חוֹלִין

בִּיד כַּהֵן, זַפְטֵר חֲמֹזֵר מוֹתֵר בַּעֲבוּדָה

לְבַעֲלִים: זַעֲרַפְתּוּ. עוֹרְפוֹ בְּקוֹפִיץ, הוּא

הַפְסִיד מִמֶּזֶן כַּהֵן, לְפִיכֵךְ יוֹפְסֵד מִמֶּזְנוֹ:

כָּל בְּכוֹר בְּנִיךְ תַּפְדָּה. חֲמִשָּׁה סְלָעִים

פדיונו קצוב, שנאמר ופדיון מבן חדש
תפדה: ולא יראו פני ריקם. לפי פשוטו
של מקרא, דבר בפני עצמו הוא, ואינו
מוסב על הבכור, שאין במצות בכור
ראיית פנים, אלא אזהרה אחרת היא,
וכשתעלו לרגל לראות, לא יראו פני
ריקם, מצוה עליכם להביא עולת ראיית
פנים. ולפי מדרש ברייתא, מקרא יתר
הוא, ומופנה לגזרה שוה, ללמד על
הענקתו של עבד עברי שהוא חמשה
סלעים מכל מין ומין, כפדיון בכור,

במסכת קדושין:

כא שששת ימים תעבד וביום

השביעי תשובת בחריש

ובקציר תשובת:

שתא יומין תפלח וביומא שביעאה

תנוח בזרועא ובחצדא תנוח:

בחריש ובקציר תשבות. למה נזכר חריש

וקציר, יש מרבותינו אומרים, על חריש

של ערב שביעית הנכנס לשביעית וקציר

של שביעית היוצא למוצאי שביעית,

ללמדך שמוסיפין מחול על הקדש, ובך
משמעו, ששת ימים תעבוד וביום
השביעי תשבות, ועבודת ו' הימים
שהתיתי לך, יש שנה שהחריש והקציר
אסור, ואין צריך לומר חריש וקציר של
שביעית, שהרי כבר נאמר שדך לא תזרע
וגו'. ויש אומרים שאינו מדבר אלא
בשבת, וחריש וקציר שהוזכר בו לומר
לך, מה חריש רשות אף קציר רשות, יצא
קציר העומר שהוא מצוה, ודוחה את
השבת:

כב וְחַג שְׁבִיעֹת תַּעֲשֶׂה לָּךְ

בְּכוּרֵי קִצִּיר חֲטִיִּם וְחַג

הָאָסִיף תְּקוּפַת הַשָּׁנָה:

וְחָג דְּשִׁבּוּעִיָּא תַעֲבִיד לָךְ בְּכוּרֵי חֲצִד

חֲטִין וְחָג דְּכִנְשָׁא בְּמִפְקָא דְשִׁתָּא:

בְּכוּרֵי קִצִּיר חֲטִיִּם. שֵׁאתָה מְבִיא בּו שְׁתֵּי

הֶלֶחֶם מִן הַחֲטִיִּם. בְּכוּרֵי. שֶׁהִיא מִנְחָה

רִאשׁוֹנָה הַבָּאָה מִן הַחֲדָשׁ שֶׁל חֲטִיִּם

לְמִקְדָּשׁ, כִּי מִנְחַת הָעוֹמֵר הַבָּאָה בַּפֶּסַח,

מִן הַשְּׁעוּרִים הֵיא: וְחַג הָאָסִיף. בְּזִמָּן

שאתה אוסף תבואתך מן השדה לבית.
 אסיפה זו לשון הכנסה לבית, כמו ואספתו
 אל תוך ביתך: תקופת השנה. שהיא
 בחזרת השנה, בתחלת השנה הבאה:
 תקופת. לשון מסיבה והקפה:

כג. שֶׁלֹּשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה
 כָּל זְכוּרָךְ אֶת פְּנֵי הָאֲדֹנָיִם יְהוָה
 אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

תִּלְתַּת זְמָנִין בַּשָּׁתָא יִתְחַזֵּן כָּל דְּכוּרָךְ
 קָדָם רַבּוֹן עֲלֵמָא יי אֱלֹהֵא דִּישְׂרָאֵל:

כל זכורך. כל הזכרים שבך. הרבה מצות
 בתורה נאמרו ונכפלו, ויש מהם שלש
 פעמים וארבע, לחייב ולענוש על מנין
 לאוין שבהם, ועל מנין עשה שבהם:

בד פי אוריש גוים מפניך
 וחרחבתי את גבולך ולא
 יחמד איש את ארצך בעלתך
 לראות את פני יחזה אליהך
 שלש פעמים בשנה:

אֲרִי אֶתְרֹךְ עֲמִמִּין מִן קִדְמֹךְ וְאַפֹּתִי יָת
 תְּחוּמֶךָ וְלֹא יַחֲמֵד אֲנִשׁ יָת אֶרְעֶךָ
 בְּמִסְקֶךָ לְאַתְחִזָּאָה קֶדֶם יְיָ אֱלֹהֶיךָ תִּלַּת
 זְמָנִין בְּשֶׁתָּא:

אוריִשׁ. כתר־גוֹמוֹ את־רֹךְ, וכן הֶחֱלֵ רֶשׁ, וכן
 ויִזְרֶשׁ אֶת הָאֲמוּרִי, לִשׁוֹן גִּירוּשִׁיךָ:
 וְהִרְחַבְתִּי אֶת גְּבֻלְךָ. ואתָה רַחוּק מִבֵּית
 הַבְּחִירָה, וְאֵינְךָ יָכוֹל לִרְאוֹת לִפְנֵי תַּמִּיד,
 לִכְךָ אֲנִי קוֹבֵעַ לְךָ שְׁלֹשָׁה רַגְלִים הַלְלוּ:

כֹּה לֹא תִשְׁחַט עַל חֲמִין דָּם

זִבְחִי וְלֹא יִלִּין לְבַקֵּר זִבַּח חַג

הַפֶּסַח:

לֹא תִכּוֹס עַל חֲמִיעַ דָּם פֶּסַחִי וְלֹא

יִבִּיתוּן לְצִפְרָא בַּר מִמְדַּבְּחָא תַּרְבִּי

נִכְסֵי חֲגָא דְּפֶסַחֵא:

לֹא תִשְׁחַט זָגוּ. לֹא תִשְׁחַט אֶת הַפֶּסַח

וְעַדִּיין חֲמִץ קִיִּים, אִזְהָרָה לְשׁוּחַט, או

לְזוֹרֵק, או לְאֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה: וְלֹא יִלִּין.

כְּתִרְגוּמוֹ, אֵין לִינָה מוֹעֵלָת בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ,

וְאֵין לִינָה אֲלֵא בַּעֲמוּד הַשְּׁחָר: זִבַּח חַג

הפסח. אמוריו, ומכאן אתה למד לכל

הקטר חלבים ואברים:

כו וְרֹאשִׁית בְּכוּרֵי אֲדָמָתְךָ

תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא

תִּבְשֹׁל גְּדֵי בַחֲלָב אִמּוֹ: (פ)

וְיֵשׁ בְּכוּרֵי אֶרֶץ תִּתִּי לְבֵית מִקְדָּשְׁךָ

דֵּי אֱלֹהֶיךָ לֹא תִכְלוֹן בֶּשֶׂר בַּחֲלָב:

רֹאשִׁית בְּכוּרֵי אֲדָמָתְךָ. משבעת המינין

האמורים בשבח ארצך, ארץ חטה

ושעורה וגפן וגו', ודבש, הוא דבש

תמרים: לא תבשל גדי. אזהרה לבשר
 וחלב, ושלשה פעמים כתוב בתורה, אחד
 לאכילה, ואחד להנאה, ואחד לאיסור
 בישול: גדי. כל ולד רך במשמע, ואף עגל
 ובבש, ממה שהוצרך לפרש בכמה
 מקומות גדי עזים, למדת שגדי סתם כל
 יונקים במשמע: בחלב אמו. פרט לעוף,
 שאין לו חלב אם, שאין איסורו מן התורה
 אלא מדברי סופרים:

כז **שביעי** ויאמר

יְהוָה אֵל מַעֲשֵׂה כְתָב לְךָ אֶת

הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עַל פִּי

הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אֶתְךָ

בְּרִית וְאֵת יִשְׂרָאֵל׃

וְאָמַר יִי לַמַּעֲשֵׂה כְתָב לְךָ יְת פֶּתַח־מִיָּא

הָאֱלֹהִין אֲרִי עַל מִיָּמַר פֶּתַח־מִיָּא הָאֱלֹהִין

גְּזֵרִית עֶמֶךָ קִים וְעַם יִשְׂרָאֵל׃

אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. וְלֹא אֶתָּה רִשְׁאִי

לְכַתּוֹב תּוֹרָה שְׁבַע־ל פֶּה׃

כַּחֲוִיָּהִי שֵׁם עִם יְהוָה אַרְבָּעִים
 יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא
 אָכַל וּמַיִם לֹא שָׁתָה וַיִּכְתֹּב
 עַל הַלְּחָת אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִית
 עֲשֶׂת הַדְּבָרִים׃

וַהֲוָה תָּמֹן קָדָם יְיָ אַרְבָּעִין יָמִין
 וְאַרְבָּעִין לַיְלֹון לַחֲמָא לֹא אָכַל וּמַיָּא
 לֹא שָׁתִי וּכְתַב עַל לוּחֵיָא יְת פְּתַגְמִי
 קִימָא עֲשָׂרָא פְּתַגְמִין׃

כְּטוֹיָהּ בְּרָדָת מַעֲשֶׂה מַהֲר סִינִי
 וְשִׁנִּי לַחַת הָעֵדֻת בְּיַד מַעֲשֶׂה
 בְּרָדָתוֹ מִן הָהָר וּמַעֲשֶׂה לֹא
 יֵדַע כִּי קָרָן עוֹר פָּנָיו בְּדַבָּרוֹ
 אֲתָוֹ:

וְהָיָה כִּד נַחַת מַעֲשֶׂה מְטוֹרָא דְּסִינִי
 וְתֵרִין לוֹחֵי סֵהֲדוּתָא בְּיָדָא דְּמַעֲשֶׂה
 בְּמַחֲתָה מִן טוֹרָא וּמַעֲשֶׂה לֹא יֵדַע אֲרִי
 סִגִּי זִיו יִקְרָא דְּאַפּוּהִי בְּמַלְלוּתָהּ עִמָּה:

וַיְהִי בַרְדַּת מֹשֶׁה. כִּשְׁהַבִּיא לִזְחֹת

אַחֲרוֹנוֹת בַּיּוֹם הַכַּפּוּרִים: כִּי קָרַן. לְשׁוֹן

קֶרְנִים, שֶׁהָאֹר מִבְּהִיק וּבֹלֵט כַּמִּין קָרַן.

וּמֵהֵיכָן זָכָה מֹשֶׁה לְקֶרְנֵי הַחֹד, רַבּוֹתֵינוּ

אָמְרוּ מִן הַמַּעֲרָה, שֶׁנֶּתַן הַקַּב"ה יָדוֹ עַל

פָּנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר וּשְׂכוֹתֵי כַּפִּי:

לְוַיִּרְא אַחֲרָיו וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

אֶת מִנְּשָׁה וְחֵנָּה קָרַן עוֹר פָּנָיו

וַיִּירָאוּ מִגִּשָּׁת אֱלֹהֵיו:

וַחֲזָא אַחֲרָיו וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְת מִנְּשָׁה

וְהָאֵל סִגִּי זִיו יִקְרָא דְאַפּוֹהִי וְדַחִילוֹ

מִלְּאֵת־קֶרְבָּא לְוִתָּהּ:

וַיִּירָאוּ מִגִּשְׁתִּי אֱלִיּוֹ. בֵּא וְרֵאא כְּמָה גְדוּלָּה

כַּחַה שֶׁל עֲבִירָה, שְׁעַד שְׁלֵא פִשְׁטוֹ יְדִיָּהֶם

בְּעֲבִירָה מֵהוּ אֹמֵר, וּמֵרֵאא כְּבוֹד ה' כְּאֵשׁ

אוֹכֵלֶת בְּרֵאשׁ הָהָר לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְלֹא

יֵרָאִים וְלֹא מִזְדַּעְזְעִים, וּמִשְׁעֵשׂוּ אֶת

הָעֵגֹל, אֵף מִקְרָנֵי הוֹדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הָיוּ

מִרְתִּיעִים וּמִזְדַּעְזְעִים:

לֹא וַיִּקְרָא אֱלֹהִים מִנְּשָׁה וַיֵּשְׁבוּ

אֱלֹיוֹ אַחֲרָיו וְכָל הַנְּשָׂאִים

בַּעֲדָה וַיִּדְבֹּר מִנְּשָׂה אֲלֵהֶם:

וַיִּקְרָא לְהוֹן מִנְּשָׂה וַתָּבוּ לְוֹתָהּ אַחֲרָיו וְכָל

רַבְרָבִיָּא בְּכַנְשֻׁתָּא וּמִלָּל מִנְּשָׂה עֲמָהוֹן:

הַנְּשָׂאִים בַּעֲדָה. כְּמוֹ נְשִׂאֵי הָעֵדָה: וַיִּדְבֹּר

מִנְּשָׂה אֲלֵהֶם. שְׁלִיחוֹתוֹ שֶׁל מְקוֹם, וּלְשׁוֹן

הַזֶּה הוּא כָּל הָעֲנִין הַזֶּה:

לֵב וְאַחֲרֵי כֵן נִגְּשׁוּ כָּל בְּנֵי

יִשְׂרָאֵל וַיִּצְּוּם אֶת כָּל אֲנָשׁ

דְּבַר יְהוָה אֵתוּ בְּהַר סִינַי:

וּבַתֵּר כֵּן אֶתְקַרְּבוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

וּפִקְדֻנוֹן יֵת כָּל דֵּי מִלַּל יְיָ עֲמָהּ

בְּטוֹרָא דְּסִינַי:

וְאַחֲרֵי כֵן נִגְשׂוּ. אַחֲרֵי שֶׁלָּמַד לְזִקְנִים, חוּזֵר

וּמִלָּמַד הַפְּרָשָׁה אוֹ הַהֲלָכָה לְיִשְׂרָאֵל. תָּנוּ

רַבָּנָן, כִּי־צַד סֹדֵר הַמִּשְׁנָה, מִשָּׁה הִיא לְזִמְד

מִפִּי הַגְּבוּרָה, נִכְנָס אַחֲרָן, שְׁנָה לֹו מִשָּׁה

פֶּרֶקוֹ, נִסְתַּלַּק אַחֲרָן וַיֵּשֶׁב לֹו לְשִׁמְאֵל

מִשָּׁה, נִכְנָסוּ בְּנֵיו, שְׁנָה לָהֶם מִשָּׁה פֶּרֶקָם,

נסתלקו הם, ישב אלעזר לימין משה
 ואיתמר לשמאל אהרן, נכנסו זקנים, שנה
 להם משה פרקם, נסתלקו זקנים ישבו
 לצדדין, נכנסו כל העם, שנה להם משה
 פרקם, נמצא ביד כל העם א', ביד הזקנים
 ב', ביד בני אהרן שלשה, ביד אהרן
 ארבעה וכו', כדאיתא בעירובין:

לַג **מפטיר** וַיָּכַל מֹשֶׁה

מִדְּבַר אֲתָם וַיֵּתֶן עַל פָּנָיו

מַסֹּה:

וְשִׁיצִי מִשֶּׁה מֶלֶמֶלָּא עֲמֵהוּן וִיהֵב עַל

אַפּוּהִי בֵּית אֲפִי:

ויתן על פניו מסוה. כתר־גוֹמוֹ בֵּית אֲפִי,

לְשׁוֹן אֲרָמִי הוּא בַּגְמָרָא סוֹי לְבָא, וְעוֹד

בַּכְּתוּבוֹת, הוּא קָא מַסוּה לְאַפָּה, לְשׁוֹן

הַבְּטָה, הִיּה מַסְתַּכְּל בַּהּ, אִף כּאֵן מַסוּה,

בַּגְד הַנִּיתָן כְּנֶגֶד הַפְּרָצוּף וּבֵית הָעֵינִיִּים,

וּלְכַבּוּד קֶרְנִי הַהוּד שְׁלֹא יִזְוְנוּ הַכֹּל מֵהֶם,

הִיּה נוֹתָן הַמַּסוּה כְּנֶגֶדָן, וְנוֹטְלוֹ בַּשַּׁעָה

שֶׁהִיָּה מְדַבֵּר עִם יִשְׂרָאֵל, וּבִשְׁעָה שֶׁהַמָּקוֹם

נִדְבַר עִמּוֹ עַד צֵאתוֹ, וּבִצְאתוֹ יֵצֵא בְּלֹא

מִסּוּהָ:

לֹד וּבָבֶלָּא מִנְּשָׁה לְפָנַי יְהוָה

לְדַבֵּר אֵתוֹ יָסִיר אֶת הַמִּסּוּהָ

עַד צֵאתוֹ וַיֵּצֵא וְדַבֵּר אֶל בְּנֵי

יִשְׂרָאֵל אֵת אֲנָשׁ יִצְוָה:

וְכַד עָלָל מִנְּשָׁה לְקָדָם יִי לְמַלְלָא עֲמָה

אֲעֵדִי יְתָ בֵּית אֲפוּהִי עַד מִפְּקָה וְנָפֵק

וּמִמֶּלֶל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת דִּי מִתְּפַקֵּד:

וּדְבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְרָאוּ קֶרְנֵי הַהוּד

בְּפָנָיו, וּכְשֶׁהוּא מִסְתַּלֵּק מֵהֶם:

לֵה וְרָאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנָיו

מִנְּשָׂה כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו מִנְּשָׂה

וְהִנֵּשִׁיב מִנְּשָׂה אֶת הַמַּסּוּדָה עַל

פָּנָיו עַד בָּאוּ לְדַבֵּר אֵתָּו: (סס)

וַחֲזֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת אִפִּי מִנְּשָׂה אֲרִי

סִגִּי זִיו יִקְרָא דְאִפִּי מִנְּשָׂה וְאֵתֵב מִנְּשָׂה

יֵת בֵּית אֲפִי עַל אֲפֹהִי עַד דְּעִלָּל

לְמַלְלָא עֲמָה: ססס:

והשיב משה את המסוה על פניו עד בואו

לדבר אתו. וכשבא לדבר אתו נוטלו מעל

פניו: חסלת פרשת כי תשא: